

WWF

BELGIË

A close-up photograph of a gorilla's face, looking slightly to the left. The gorilla has dark, shaggy fur and prominent brown eyes. The background is a soft-focus green forest. A black horizontal bar is overlaid at the bottom of the image, containing the title text.

JAARRAPPORT 2023

Bij WWF beschermen we de natuur om de levenskwaliteit op aarde te verbeteren. Elke dag opnieuw strijden WWF, zijn vele partners en lokale gemeenschappen tegen bedreigingen voor onze ecosystemen, en zetten we ons in om oplossingen te vinden voor al die uitdagingen. Want zonder veerkrachtige ecosystemen heeft onze planeet niet de capaciteit om voldoende zoet water, zuivere lucht, uitgestrekte wouden, een gezonde oceaan en voedsel te bieden aan de huidige en toekomstige generaties.

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	3
ONZE PROJECTEN IN 2023	4
EUROPA & MIDDELLANDSE ZEE	6
AMAZONEGEBIED	16
AFRIKAANS GROTE MERENGEBIED	22
CONGOBEKKEN	26
MIOMBO-BOSSAVANNE	30
MEKONGREGIO	34
BELEIDSWERK	40
TOGETHER POSSIBLE!	48
2023 IN CIJFERS	58

Alle rechten zijn voorbehouden aan WWF. Het logo en de initialen WWF zijn handelsmerken van het World Wide Fund for Nature. Overname van teksten met bronvermelding is toegestaan.

Coördinatie en redactie: Esther Favre-Félix, Emma Maris • **Vertaling:** Martin Collette, Emma Maris • **Werken mee aan deze editie:** María José Alencastro, Hassan Benyahia, Caroline Bernis, Enora Beubry, Manon Bistiaux, Roseline C. Beudels - Jamar de Bolsée, Maryssa Cools, Nicky Cremers, Céline De Caluwé, Pauwel De Wachter, Delphine Delire, Laurence Drèze, Alain Flabat, Sarah George, Titus Ghyselincq, Veerle Hermans, Marie Lebeau, Thibault Ledecq, Sam Nziengui-Kassa, Stéphanie Patrois, Laure Raimondi, Corentin Rousseau, Reine Spiessens, Anka Stenten, Koen Stuyck, Pepijn T'Hooft, Nicolas Tubbs, Emilie Van Der Henst, Déborah Van Thournout, Sarah Vanden Eede, Julie Vandenberghe, Zsófia Varga, Béatrice Wedeux, Dominique Weyers, Thomas Wyaux • **Ontwerp:** inextremis.be • **Druk:** gedrukt door drukkerij VD op Nautilus Classic 120 gr • **Omslagfoto:** © Neil Ever Osborne / WWF-Belgium • V.U.: Déborah Van Thournout, E. Jacquainlaan 90, 1000 Brussel.

VOORWOORD

"Bij WWF zetten we ons wereldwijd in om onze kostbare natuur te redden via projecten op het terrein, en ijveren we voor beleid dat die acties ondersteunt en de natuur (opnieuw) centraal plaatst in onze samenleving."

ROSELINE C. BEUDELS-JAMAR DE BOLSÉE
VOORZITSTER VAN DE RAAD VAN BESTUUR VAN
WWF-BELGIË

Gezonde natuur is onze belangrijkste bondgenoot. Of het nu gaat om onze basisbehoeften – schone lucht, drinkbaar water – of om de strijd tegen de klimaatverandering: zonder staan we nergens. Toch zet de politiek natuurbescherming geregeld op de helling. 2023 gaf ons hoop op verandering: de Europese natuurherstelwet kwam op tafel te liggen. Dat broodnodige wetsvoorstel kwam er dankzij de massale oproep van burgers zoals jij, organisaties zoals de onze, en wetenschappers uit alle uithoeken van Europa. Bij WWF denken we ook al aan het vervolg. Zo staan we stil bij hoe rewilding eruit zou kunnen zien voor ons land: rivieren weer vrij laten stromen, wilde soorten de kans geven om terug te keren en opnieuw op te leven, en de natuurlijke verjonging van bossen haar werk laten doen.

We staan ook aan de vooravond van de Belgische en Europese verkiezingen. Bij WWF verdubbelen we onze inspanningen dus: we zetten ons wereldwijd in om onze kostbare natuur te redden via projecten op het terrein, en ijveren voor beleid dat die acties ondersteunt en de natuur (opnieuw) centraal plaatst in onze samenleving. De verkiezingsperiode die voor de deur staat, zit boordevol nieuwe kansen. Kansen die WWF wil grijpen om de natuur een stem te geven in politieke debatten, voor de generaties van vandaag en voor die van morgen. Want onze toekomst hangt af van de natuur: we zijn er onlosmakelijk mee verbonden! Toch gaan er op dit moment lang niet genoeg financiële middelen naar biodiversiteit om onze internationale ambities waar te maken. Dan hebben we het in het bijzonder over het akkoord van Kunming-Montréal, dat werd bereikt tijdens COP15 ...

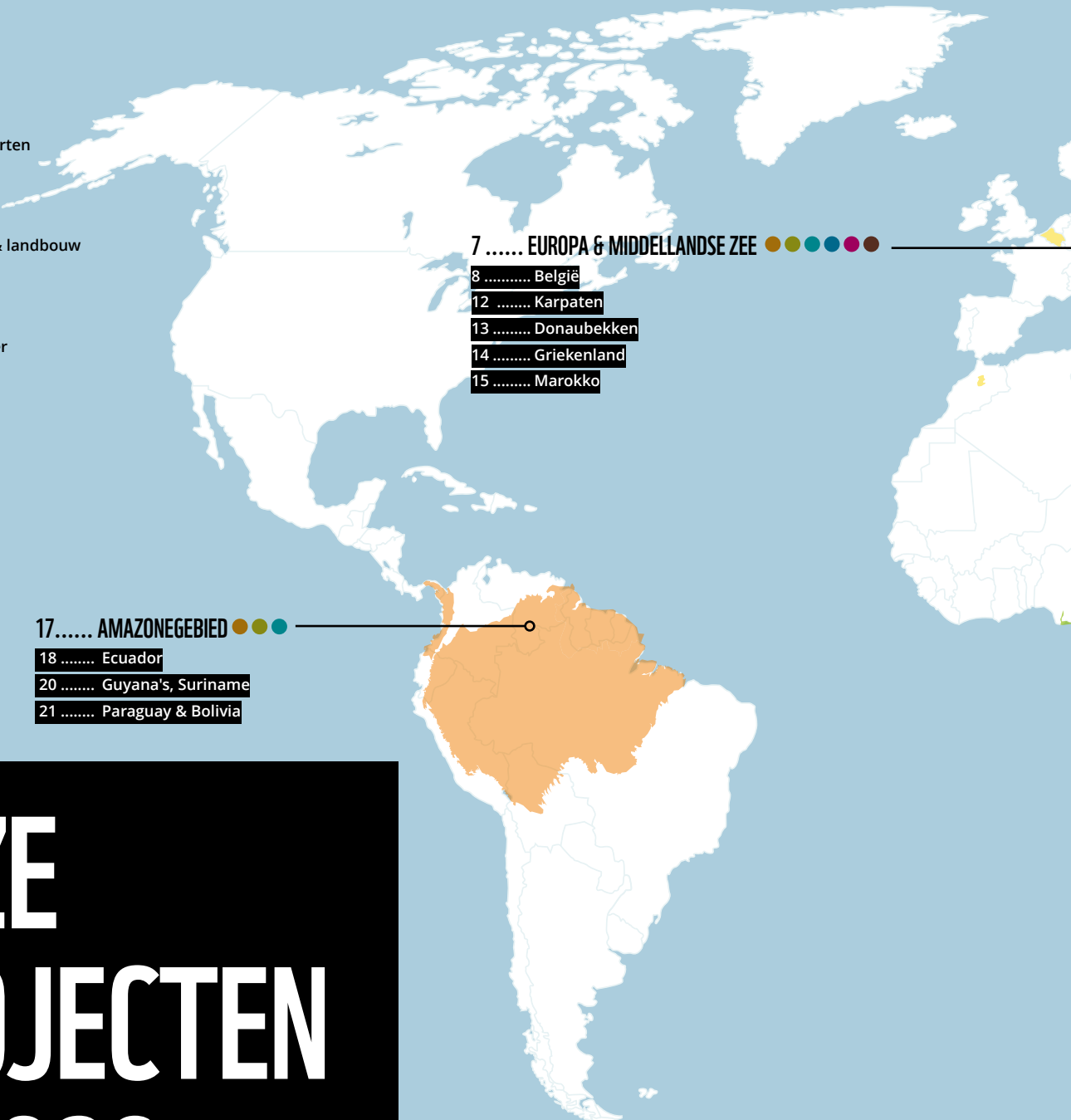
Gelukkig kregen we vorig jaar ook bemoedigend nieuws. In Bhutan groeiden de sneeuwluipaardpopulaties met 40%. Voor het eerst in tien jaar tijd steeg het aantal neushoorns – wereldwijd tellen we er nu 27.000 voor alle soorten samen – en sinds 2010 namen de tijgeraantallen toe met maar liefst 74%! Ook in eigen land kunnen we succesverhalen vieren: we zijn nu zeker dat er otters leven in Vlaanderen én in Wallonië, en België herbergt niet minder dan vier wolvenroedels. Dat positieve nieuws bewijst dat inspanningen voor natuurbehoud lonen. De natuur toont ons hoe veerkrachtig ze is. Ze moedigt ons aan om vol te houden, ook al is ons pad bezaaid met obstakels. Van complexe, onstabiele contexten zoals in Myanmar, Oekraïne en Kivu, tot natuurrampen zoals orkanen in Malawi en extreme droogte in Paraguay: bij WWF houden we de moed erin. Vorig jaar kondigden we aan dat we ons budget voor projecten op het terrein verdubbelden. Wat dat opleverde, ontdek je in dit jaarrapport.

Dankzij jullie steun kunnen we het verschil maken.

Together possible!

ACTIETERREINEN

- Bossen
- Wilde soorten
- Klimaat
- Voeding & landbouw
- Oceaan
- Zoet water

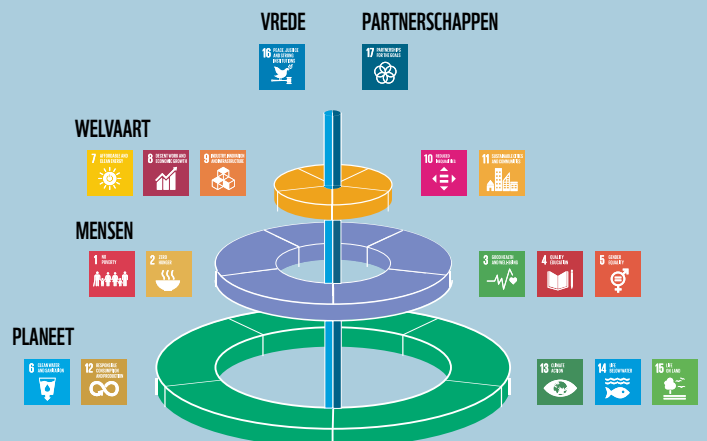

- 7 ..... EUROPA & MIDDELLANDE ZEE ●●●●●
- 8 ..... België
- 12 ..... Karpaten
- 13 ..... Donaubekken
- 14 ..... Griekenland
- 15 ..... Marokko

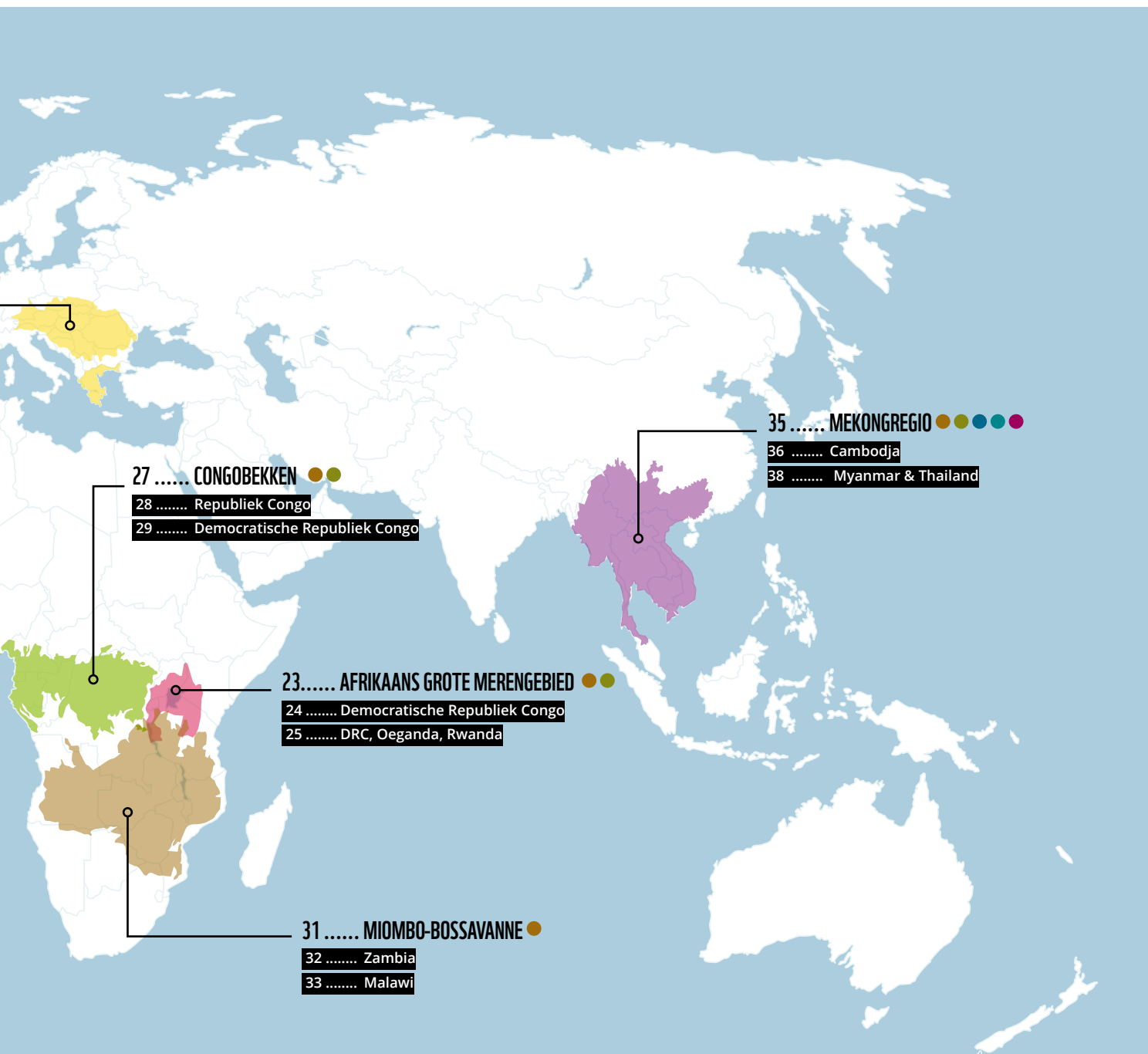
- 17..... AMAZONEGEBIED ●●●
- 18 ..... Ecuador
- 20 ..... Guyana's, Suriname
- 21 ..... Paraguay & Bolivia

ONZE PROJECTEN IN 2023

WWF-België voert projecten uit in België en de rest van de wereld. Waar we in het buitenland actief zijn, bepalen we in samenspraak met WWF International, dat bepaalde gebieden als cruciaal heeft aangeduid.

DUURZAME ONTWIKKELINGSDOELSTELLINGEN

In 2015 namen de Verenigde Naties de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's, of *Sustainable Development Goals*) aan. Doel: tegen 2030 komaf maken met armoede en de planeet op de weg naar duurzaamheid zetten. De 17 SDG's gaan uit van drie domeinen die nauw met elkaar verbonden zijn: economische, sociale en ecologische ontwikkelingen.

In 2023 waren we halverwege de tijdslijn voor de SDG's. Helaas hinken de resultaten hopeloos achterop. De helft van de deeldoelstellingen loopt matig tot sterk achter op de planning. Voor meer dan 30% is er helemaal geen vooruitgang geboekt, of is de situatie zelfs slechter dan in 2015. Tijd om aan de alarmbel te trekken, dus.

Met onze projecten dragen we ons steentje bij aan de SDG's. In de volgende pagina's vermelden we dus telkens aan welke SDG's het project meewerkt.

SARAH GEORGE - PROGRAM MANAGER

'De sleutelsoorten en unieke ecosystemen van Europa en de Middellandse Zee gaan, door ons toedoen, gestaag achteruit sinds de industriële revolutie. We moeten onze natuurbehoudsinspanningen hier dus absoluut kracht bijzetten.'

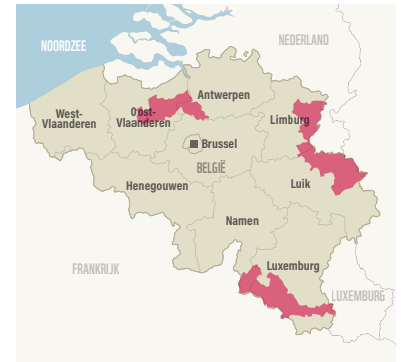
EUROPA & MIDDELLANDSE ZEE

Van het Donaubekken tot de Karpaten: het groene hart van Europa herbergt spectaculaire natuurgebieden, zoals enkele van de grootste oerbossen van ons continent. Naast twee derde van de Europese populaties beren, lynxen en wolven vind je er de meest ongerepte rivieren en waterrijke gebieden van Europa. Die wildernis en bloeiende biodiversiteit willen we ook terugbrengen naar ons eigen land: België barst aan kansen voor meer natuur. De Middellandse Zee is dan weer een echte biodiversiteitshotspot. Hoewel ze minder dan 1% van de oceaanoppervlakte uitmaakt, huisvest ze 10% van alle mariene soorten die we vandaag kennen. Ruim een kwart daarvan komt ook enkel daar voor!

BELGIË

Hoewel de Belgische natuur zwaar onder druk staat, hebben we hoop: recent vonden otters, wolven en een lynx de weg terug naar ons land. Ons doel? Zorgen dat ze zich hier duurzaam kunnen vestigen, en onze biodiversiteit veerkrachtiger maken via onze projecten in de Scheldevallei, regio Kempen en Maasland, de Hoge Venen en de Semoisvallei. Ook op andere plaatsen in ons land verbinden we natuurgebieden met elkaar en gaan we in gesprek met stakeholders.

BELGIË - SEMOISVALLEI

BOSSEN

WILDE SOORTEN

ZOET WATER

© DELPHINE DELIRE / WWF-BELGIUM

DOELSTELLING

TEGEN 2030 BESCHERMT BELGIË MINSTENS DRIE HERWILDERDE GEBIEDEN VAN MEER DAN 5.000 HECTARE WAAR NATUURLIJKE PROCESSEN GEDIJEN.

TEGEN 2030 HEEFT BELGIË BLOEIENDE POPULATIES ICONISCHE ZOOGDIJEREN.

Partners Nationaal Park van de Semoisvallei, Nationale Loterij, Wealthon Foundation

Duur 01.2023 – 12.2027

Bijdrage 2023 € 198.901

De Semoisvallei en haar bossen vormen een wilde streek met een rijke biodiversiteit. Drie jaar lang werkten we samen met Contrat de Rivière Semois-Chiers aan de rivier en het leefgebied van de otter: we herstelden de ecologische continuïteit van waterlopen en de oeverbegroeiing. Dit jaar hebben we onze samenwerking uitgebreid naar het nieuwe Nationaal Park van de Semoisvallei, dat begin 2023 in het leven werd geroepen. We hielpen de Semoisvallei met het kandidaatsdossier om erkend te worden als nationaal park, bijvoorbeeld met inspanningen voor de lynx en de otter.

Voor ons ottermonitoringsproject met Contrat de Rivière Semois-Chiers bleven we wildcamera's gebruiken. Daarnaast voerden we innovatieve analyses uit met milieu-DNA. Zo konden we otter-DNA onderzoeken in verschillende waterlopen. Tot slot voerden we een risicoanalyse uit van de bruggen over de Semois. Daaruit leerden we dat 23 van die bruggen gevaren inhouden voor otters.

RESULTATEN 2023

- Onze monitoring leverde nog geen otterfoto's op, maar milieu-DNA-analyses bewijzen dat er otters leven op minstens drie locaties in en rond de Semois. Bemoedigend nieuws!
- De Semoisvallei werd erkend als nationaal park, en WWF is haar belangrijkste partner. Dat betekent dat er natuurherstelacties komen in de bijna 30.000 hectare die het park omvat, en dat is goed nieuws voor soorten zoals de otter en de lynx.
- We haalden obstakels weg langs zijrivieren van de Semois, bijvoorbeeld aan de Bonne Fontaine-beek, en verwijderden reuzenbalsemien – een invasieve plant – langs ruim 50 km aan oevers.

© HANS MOYSON / WWF-BELGIUM

Het Wolf Fencing Team Belgium helpt nu ook Waalse veehouders om hun omheiningen wolfwerend te maken.

DOELSTELLING

TEGEN 2030 HEEFT BELGIË
BLOEIENDE POPULATIES
ICONISCHE ZOOGDIEREN.

Partners Koninklijk
Belgisch Instituut voor
Natuurwetenschappen,
Nationale Loterij, Natuurpark
Hoge Venen-Eifel, Pairi Daiza
Foundation, Spadel, ULiège

Duur

- Korhoendersproject:
01.2017 – 12.2023
- Wolvenproject: 01.2023 –
12.2024

Bijdrage 2023 € 66.366

De Hoge Venen vormen een uniek landschap in België. Ze herbergen een waaier aan opmerkelijke soorten, zoals korhoenders en wolven. WWF voert er dan ook twee projecten uit rond die soorten.

Het korhoen, een iconische vogel voor de Hoge Venen, stond in België op het randje van uitsterven. Daarom zette WWF in 2017 een programma op om de laatste populatie uit te breiden. We vangen korhoenders in Zweden, waar de soort gedijt, en laten ze weer vrij in de Hoge Venen. Sinds 2017 brengen we dus elke lente korhoenders van Zweden naar België. We monitoren de vogels ook, vooral in april – wanneer de mannetjes baltsen – en in juni en juli, om te zien of er vrouwtjes zijn die met succes eieren uitbroeden. Tot slot bouwden we een volière in de Hoge Venen. Daar willen we korhoenders opkweken en dan vrijlaten om de wilde populatie te blijven stimuleren.

Sinds enkele jaren zijn er weer wolven in de Hoge Venen. Om te zorgen dat mensen harmonieus kunnen samenleven met de soort, breidden we het Wolf Fencing Team Belgium (WFTB, zie p. 10) uit. Dat vrijwilligersnetwerk is al stevig verankerd in Vlaanderen en helpt veehouders om hun omheiningen wolfwerend te maken. Nu willen we het WFTB kracht bijzetten in Wallonië. Daarvoor heeft Natuurpark Hoge Venen-Eifel een medewerkster aangeworven. Ze kon meedraaien met de Vlaamse WFTB-teams om ervaring op te doen, en ging verschillende keren mee het terrein op. We zetten ook een campagne op om vrijwilligers uit de streek te vinden. Zij kregen opleidingen over de omheiningen en hoe je verzekert dat ze wolven tegenhouden. Samenleven met de wolf: stap voor stap komen we er!

RESULTATEN 2023

- In de lente, tijdens de telling van korhoenders in de balts, zagen we maar zeven mannetjes in de Hoge Venen. Dat is helaas te weinig. In Zweden zat het weer niet mee, waardoor we maar 16 van de 35 geplande korhoenders konden vangen om weer vrij te laten in de Hoge Venen. Gelukkig zagen we wel dat de vogels zich voortplantten.
- De medewerkster die het WFTB moet uitbouwen in Wallonië, is nu bedreven in omheiningen wolfwerend maken. Ze deelde haar kennis en ervaring met een twintigtal vrijwilligers die drie opleidingsdagen bijwoonden. Het WFTB is dus helemaal klaar om de lokale veehouders te helpen.

Wolf Billy, die België doorkruiste in 2020.

DOELSTELLING

TEGEN 2030 HEEFT BELGIË
BLOEIENDE POPULATIES
ICONISCHE ZOOGDIENEN.

TEGEN 2030 BESCHERMT BELGIË
MINSTENS DRIE HERWILDERDE
GEBIEDEN VAN MEER DAN 5.000
HECTARE WAAR NATUURLIJKE
PROCESSEN GEDIJEN.

Partners Agentschap voor
Natuur en Bos, Nationale
Loterij, Natuurpunt,
Provincie Limburg, Regionaal
Landschap Kempen &
Maasland

Duur 07.2022 – 06.2023

Bijdrage 2023 € 232.787

In regio Kempen en Maasland liggen enkele van de meest waardevolle natuurgebieden van België. Helaas raakt de regio ook meer en meer versnipperd, en dat terwijl ze cruciaal is voor ecologische connectiviteit. Met onze partners ontwikkelden we een ambitieus actieplan om de natuur van regio Kempen en Maasland beter te verbinden met andere natuurgebieden, ook over de landsgrenzen heen. Doel: zorgen dat soorten zich weer ongehinderd kunnen verplaatsen en belemmeringen wegnemen voor natuurlijke processen.

Sinds vijf jaar zijn er officieel weer wolven in ons land: België herbergt nu vier roedels! Daarnaast tellen we heel wat zwerfende wolven. België groeide dus uit tot een kruispunt voor wolven in Europa.

WWF wil dat iconische sleutelsoorten zoals de wolf zich duurzaam vestigen in ons land, en weet dat samenleven met grote roofdieren gepaard gaat met uitdagingen. Daarom zetten we ons, samen met belanghebbenden, in voor een harmonieus samenlevingsbeleid, en steunen we spelers die dat mogelijk maken.

Het *Wolf Fencing Team Belgium* (WFTB) is daarvan een prachtig voorbeeld: professionals en vrijwilligers helpen veehouders om hun omheiningen wolfwerend te maken. Zo beperken ze het aantal conflicten met veehouders tot een minimum. WWF stond mee aan de wieg van het WFTB en blijft het actief steunen.

Een ander speerpunt is informatieverspreiding en bewustmaking: WWF en het WFTB verschenen tientallen keren op nationale en gewestelijke media; samen maakten we handleidingen, onlinetools en informatieve socialmediaberichten, en organiseerden we infoavonden over wolfwerende omheiningen om veehouders en andere stakeholders te bereiken. Conflicten vermijden is de beste manier om samen te leven met de wolf en zijn succesvolle terugkeer te garanderen!

RESULTATEN 2023

- Hoewel heel wat Belgische wolven het slachtoffer worden van verkeer, konden vier roedels zich dit jaar voortplanten in ons land. Eén wolvin koos ook een definitief territorium in het noorden van Antwerpen.
- Het *Wolf Fencing Team Belgium* heeft al meer dan 1.000 veehouders geholpen om hun omheiningen wolfwerend te maken. We schatten dat de helft van de schapenhouders rond het Limburgse wolventerritorium de hulp van het WFTB al heeft ingeroepen. We hebben nog veel werk voor de boeg, maar de aanpak werkt!

© SLOWMOTIONGLI / CANVA

DOELSTELLING

TEGEN 2030 HEEFT BELGIË
BLOEIENDE POPULATIES
ICONISCHE ZOOGDIEREN.

Partners Agentschap Natuur
en Bos, Regionaal Landschap
Rivierenland, Regionaal
Landschap Schelde-Durme

Duur 01.2020 – 12.2026

Bijdrage 2023 € 169.623

De otter maakt een voorzichtige comeback in België. In Vlaanderen worden otters het vaakst gespot in de Scheldevallei.

De riviernatuur van de Scheldevallei tussen Gent en Antwerpen is uniek. Dat komt door de invloed van de getijden, die zich tot 170 km landinwaarts laat voelen. Samen met de overgang van zout- naar zoetwaternatuur zorgt die dynamiek voor bloeiende biodiversiteit.

Otters waren verdwenen uit de Scheldevallei, maar sinds 2012 duiken ze er weer vaker op. Ze genieten mee van de natuurherstelwerken langs de Schelde, zoals de aanleg van overstromingsgebieden en het herstel van beken en moerassen. Voor een levensvatbare otterpopulatie is er wel nog werk aan de winkel: hun leefgebied moet verder verbeterd en beter verbonden worden, en ze hebben grotere vispopulaties nodig om zich te voeden. Helaas sterven er ook veel otters in het verkeer. Om dat te voorkomen, zijn er maatregelen nodig zoals looprichels onder bruggen, en moeten otterleefgebieden worden ontsnipperd.

WWF helpt de knelpunten voor otters wegwerken door ze gedetailleerd in kaart te brengen voor spelers zoals het Agentschap Wegen en Verkeer, de Vlaamse Waterweg, de Vlaamse Milieumaatschappij en verschillende gemeenten. We geven ook advies over de nodige maatregelen, het bijhorende kostenplaatje, en het beheer en onderhoud van de knelpunten.

Om de otterpopulatie te kunnen monitoren, gebruiken we wildcamera's. In het Blaasveldbroek controleren boswachters en vrijwilligers de wildcamera's van WWF; voor andere locaties werken we samen met partnerorganisaties.

Bij WWF hechten we veel belang aan kennisdeling. Daarom organiseerden we in september een tweedaagse studiereis naar Nationaal Park Weerribben-Wieden in Nederland. Daar verwierven zowel Vlaamse als Nederlandse partners heel wat nieuwe inzichten in hoe we de habitat van de otter kunnen verbeteren.

Tot slot werkten we met een tiental partnerorganisaties uit Vlaanderen en Nederland aan een projectvoorstel, 'Otter over de grens'. Doel: natte natuur herstellen en klimaatbestendig maken, strategisch gelegen percelen aankopen, infrastructuur ontsnipperen, monitoring en onderzoek uitvoeren, en kennis delen met verschillende maatschappelijke groepen. We hebben ons project ingediend bij Interreg Vlaanderen-Nederland.

RESULTATEN 2023

- We stelden vier knelpunt dossiers op met oplossingen op maat van de projectbeheerders.
- Interreg keurde ons projectvoorstel 'Otter over de grens' goed in de preselectiefase. Interregpartners stellen 1,5 miljoen euro beschikbaar in de vorm van cofinanciering.
- Volgens het Instituut voor Natuur en Bos leven er vijf tot vijftientig otters in heel Vlaanderen. In de regio Schelde-Rupel-Durme-Moervaart werden er op minstens zes verschillende plaatsen otters geregistreerd.

HET GROENE HART VAN EUROPA – KARPATEN EN CENTRAAL- EN OOST-EUROPESE BERGKETENS

© LÁSZLÓ GÁL

WILDE SOORTEN

RESULTATEN 2023

- Bulgaarse, Hongaarse, Oekraïense, Oostenrijkse, Roemeense, Slowaakse en Tsjechische autoriteiten, experts en studenten verwierven meer inzicht in het belang van ecologische connectiviteit via een toolbox.
- De maatregelen die we troffen voor natuurbehoud en om mens-dierconflicten te verminderen op de belangrijkste hotspots langs ecologische corridors, zijn voorbeelden van best practices.
- In 2023 legden we de laatste hand aan *WeWilder*, een gemeenschapscentrum in het zuidoosten van de Roemeense Karpaten. *WeWilder* wil lokale stakeholders helpen samenleven met wilde dieren. Als 'laboratorium van het leven' bedenkt en test het centrum innovatieve maatregelen.
- Alle projectpartners boekten aanzienlijke vooruitgang op het vlak van institutionele ontwikkeling. Dat was nodig om misdaden tegen wilde soorten beter te kunnen opsporen, vervolgen en bestrijden. Nu zijn er gespecialiseerde eenheden in Bulgarije en Servië, en bieden we steun aan een netwerk dat milieucriminaliteit bestrijdt. Tot slot organiseerden we opleidingsessies voor procureurs en onderzoekers.

Het groene hart van Europa huisvest nog kostbare populaties grijze wolven, bruine beren en Euraziatische lynxen. Lokale gemeenschappen leven er sinds mensenheugenis samen met die soorten, maar het aantal mens-dierconflicten neemt helaas toe. Hoe dat komt? Land- en wegenbouw zorgen voor habitatverlies en -versnippering. De mens verstoort leefgebieden van dieren door voedselpluk, toerisme en bosbouw. Tot slot worden mogelijke voedselbronnen voor wilde dieren niet altijd goed afgeschermd (denk maar aan ongeschikte vuilnisbakken, lokaas voor de jacht waar ze aan kunnen en onbewaakt vee). Er is een gebrek aan betrouwbare bewakingssystemen, grootschalige preventiemaatregelen (zoals elektrische omheiningen en waakhonden) en gestandaardiseerde systemen om schade financieel te compenseren. Bovendien hebben de interventieteams die omgaan met dieren die problemen veroorzaken, te weinig middelen. Daarom werkt WWF aan gerichte oplossingen die afgestemd zijn op de politieke en culturele context van elk land.

Zo werd WWF lid van grensoverschrijdend platform Dinaric-Balkan-Pindos om de belangrijkste ecologische corridors in kaart te brengen en de versnippering van leefgebieden van grote carnivoren aan te pakken. In Dinarisch gebied konden we 58 cruciale connectiviteitszones identificeren. Die worden op 34 plekken doorkruist door snelwegen. Dat heeft significante gevolgen voor de verplaatsingen van de soorten die we bestuderen. WWF gaf extra middelen aan zo'n 300 mensen die een belangrijke rol spelen voor de identificatie en het beheer van die ecologische corridors. Oekraïne nam nationale beer- en lynxplannen aan. Die bevatten maatregelen om ecologische corridors te beschermen. WWF stelde een methodologie voor aan de Roemeense milieuminister om ecologische corridors wettelijk aan te duiden in de Karpaten, zodat ze beschermd kunnen worden. In Slowakije onderzochten we leefgebieden die door versnippering bedreigd zijn en analyseerden we de connectiviteitsbehoeften in Natura 2000-gebieden. Tot slot bestudeerden we het dieet van Kroatische wolven. Daaruit leerden we dat wolven véél minder vee aanvallen als er genoeg wilde hoefdieren zijn. De studie bewees ook dat de getroffen veebeschermingsmaatregelen werken.

DOELSTELLING

TEGEN 2026 ZIJN DE POPULATIES GROTE CARNIVOREN LEVENSVATBAARDER EN KAMPEN ZE MET MINDER BEDREIGINGEN.

TEGEN 2030 ZIJN HUN ESSENTIELE LEEFGEBIEDEN BESCHERMD, BEHEERD EN HERSTELD. HUN POPULATIES ZIJN STABIEL OF HERSTELLEN ZICH DANK ZIJN DE STEUN VAN LOKALE GEMEENSCHAPPEN. BELEID EN RELEVANTE REGELGEVING ONDERSTEUNEN NATUURBEHOUDSMAATREGELEN.

Partners WWF-Adriatische Zee-Servië, WWF-CEE (Centraal- en Oost-Europa)

Duur 01.2022 – 06.2026

Bijdrage 2023 € 672.077

HET GROENE HART VAN EUROPA – DONAUBEKKEN: BULGARIJE, HONGARIJE, OEKRAÏNE, OOSTENRIJK, ROEMENIË, SERVIË, SLOWAKIJE

ZOET WATER

© SARAH GEORGE / WWF-BELGIUM

DOELSTELLING

TEGEN 2025 IS 1,8 MILJOEN HECTARE AAN ECOSYSTEMEN VAN DE DONAU EN OORSPRONKELIJKE RIVIEREN BEHOUDEN. IN DE DONAU ZIJN DE LEEFGEBIEDEN, MIGRATIEROUTES EN GENETISCHE DIVERSITEIT VAN VERSCHILLENDE SOORTEN STEUREN BETER BESCHERMD. DE VRIJLATING VAN 900.000 JONGE STEUREN HELPT DE POPULATIES TERUG NAAR EEN LEEFBAAR NIVEAU BRENGEN.

Partners WWF-CEE (Centraal- en Oost-Europa), Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, REVIVO Institute for Ichthyological and Ecological Research, Slovak Academy of Sciences – Plant Science and Biodiversity Center, University of Natural Resources and Life Sciences in Vienna, via donau, Vienna city

Duur 01.2022 – 06.2026

Bijdrage 2023 € 50.000

Steuren in drijvende viskwekerij LIFE-Boat 4 Sturgeons.

Het Donaubecken huisvest nog altijd een wonderlijke waaier aan wilde dieren. Roze en kroeskoppelikanen voelen zich er helemaal thuis en eendagsvliegen reproduceren zich er massaal. De rivier is in Europa ook het laatste leefgebied voor de meest bedreigde dierfamilie ter wereld: de steur. Steuren kunnen er 800 km lang ongestoord migreren, van de Zwarte Zee tot de Lage Donau. WWF beschermt die kostbare migratieroute en het riviersysteem van de Donau, waarvan miljoenen mensen afhankelijk zijn. We bestrijden ook de bedreigingen waarmee dat unieke rivierecosysteem kampt, zoals de bouw van hydro-elektrische dammen, commerciële baggerwerken en intensieve scheepvaart.

In Oekraïne bracht WWF ruim 100 stakeholders samen op twee events om de impact van hydro-elektrische dammen op rivierconnectiviteit te bespreken. We organiseerden er ook een onlineopleiding over beschermde gebieden aanduiden in rivieren. We zoomden in op de methodologie om die gebieden te identificeren en op de juridische procedures die je moet doorlopen om ze te beschermen.

In Slowakije hielden we een webinar over de negatieve impact van scheepvaart op de hydromorfologie van het Slowaakse deel van de Donau en de vissen die er leven. We zorgden dat de belangrijkste stakeholders daarbij betrokken waren. *Fast Danube*, het scheepvaartproject tussen Roemenië en Bulgarije, is nog altijd opgeschort: er loopt een inbreukprocedure tegen Bulgarije.

Tot slot ging in september 2022 het project *LIFE-Boat 4 Sturgeons* van start. De drijvende viskwekerij voor de voortplanting en uitzetting van steuren trok veel media-aandacht in Oostenrijk. De Weense *University of Natural Resources and Life Sciences* leidt het project, de Europese Unie financiert het. De klimaat- en landbouwministers en het gemeenteraadslid voor innovatie vierden samen de start van het project.

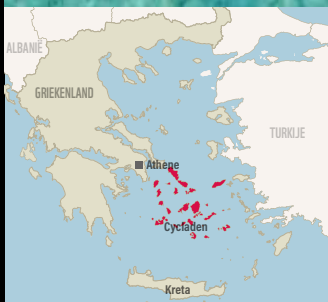
RESULTATEN 2023

- Na tien jaar onderzoek en samenwerking met lokale vissers en autoriteiten, heeft de Bulgaarse overheid Esetrite-Vetren officieel aangeduid als beschermd gebied. Die 288,4 hectare van de Donau omvat een kostbaar leefgebied waar vier steurensoorten kunnen worden uitgezet; mogelijk kunnen ze zich er ook voortplanten.
- WWF speelde een sleutelrol in het tegenhouden van intensieve scheepvaartprojecten op de Váh en de Donau: in Slowakije werd het project stopgezet, in Hongarije opgeschort.
- In Wenen verwelkomde de *LIFE-Boat 4 Sturgeons* 21 volwassen behoega's (*Huso huso*) uit de Donau. Na genetische testen worden die steuren ingezet voor een kweek- en herintroductieproject.

© SHUTTERSTOCK / ZAFERKIZILKAYA

DOELSTELLING

TEGEN 2026 ZIJN DE BEST PRACTICES VOOR NATUURBEHOUD EN PARTICIPATIEF BEHEER VAN BESCHERMDE MARIENE GEBIEDEN IN DE CYCLADEN ERKEND DOOR DE STAAT EN OPGENOMEN IN DE NATIONALE WETGEVING. IN DE NOORDELIJKE CYCLADEN DOEN KLEINSCHALIGE VISSERS AAN DUURZAME VISVANGST. ZE PAKKEN KLIMAATVERANDERING AAN MET PRAKTISCHE OPLOSSINGEN, DIVERSIFIËREN HUN INKOMSTENBRONNEN EN VERBETEREN HUN MARKTTOEGANG.

Partners WWF-Griekenland, Telos Impact en privéfondsen

Duur 01.2023 – 12.2027

Bijdrage 2023 € 240.000

De Cycladen hebben veel ecologische waarde: je vindt er iconische, bedreigde soorten zoals dolfijnen en schildpadden (*Chelonioidea*), en uitzonderlijke mariene leefgebieden zoals zeegrasvelden met *Posidonia oceanica* en koraalvormende leefgebieden (waar kalkhoudende algen en andere levende organismen zich opstapelen). 36 sites op 23 eilanden zijn er dan ook beschermd. Eén van die sites is Gyaros, een onbewoond eiland waarop ruim 15% van de monniksrobben – een bedreigde diersoort – van het Middellandse Zeegebied leeft. Helaas zetten toerisme, scheepvaartverkeer, klimaatverandering, milieuvervuiling en visserij de Cycladen zwaar onder druk. De sociale dynamieken zijn er bovendien complex. Heel wat inwoners hangen er bijvoorbeeld af van visvangst voor eigen consumptie, terwijl het toerisme voortdurend toeneemt.

Om die situatie het hoofd te bieden, ging WWF-Griekenland in dialoog met het management van het *Natural Environment & Climate Change Agency* (NECCA). Resultaat: NECCA breidt zijn natuurbehoudsprogramma voor het beschermde mariene gebied van Gyaros uit! Het personeel dat dat beschermde gebied beheert, leerde ook werken met een systeem voor monitoring op afstand.

Daarnaast onderhoudt WWF-Griekenland contacten met verschillende visverenigingen van de Cycladen en op nationaal niveau. Er wordt met hen overlegd over participatieve projecten voor visgebiedbeheer. Dat houdt in dat vissers betrokken worden bij het bepalen van regels voor de visserij, de aanduiding van zones waar vissen verboden is ... Zo voldoet het beheer beter aan de noden van de lokale gemeenschappen. Het gaat ook uit van hun kostbare kennis en biedt hun rechtstreekse voordelen.

WWF-Griekenland wil het participatieve beheersysteem van de Noordelijke Cycladen gebruiken als voorbeeld dat wordt verankerd in de nationale wetgeving. Om inspiratie op te doen, nam WWF-Griekenland ook deel aan een event rond een gelijkaardig initiatief in de Oostelijke Cycladen.

We legden de laatste hand aan een studie over betere markttoegang voor vissers, en deelden de voorlopige resultaten met de leden van het participatieve beheersysteem van de Noordelijke Cycladen. Tot slot gaf WWF-Griekenland presentaties over duurzaam visserijtoerisme in de Noordelijke Cycladen.

RESULTATEN 2023

- De inwoners van Gyaros ontwikkelden een geïntegreerd toerismeparcours dankzij project 'Gyaros EU Leader: lokale ontwikkeling onder leiding van de gemeenschap'.
- WWF-Griekenland vergaderde met de belangrijkste visverenigingen om hen aan te moedigen om deel te nemen aan bottom-upsystemen voor het gezamenlijke beheer van de natuurlijke hulpbronnen van de zee.

© LIVING PLANET MOROCCO

DOELSTELLING

TEGEN EIND 2022 HELPT LIVING PLANET MOROCCO EEN NATUURBEHOUDSSTRATEGIE TE ONTWIKKELEN OP MAAT VAN HET ATLAS CEDAR BIOSPHERE RESERVE MET DE FINANCIËLE STEUN VAN WWF-BELGIË VOOR HET REVIVE ATLAS CEDAR-PROJECT.

Partners Living Planet Morocco

Duur 05.2022 - 12.2022

In maart 2016 erkende UNESCO het *Atlas Cedar Biosphere Reserve* als biosfeerreservaat. Het strekt zich uit over bijna 133.000 hectare, over het Atlasgebergte, en herbergt ruim de helft van de Marokkaanse biodiversiteit op land. Het cederbos is socio-economisch en ecologisch erfgoed; de unieke biodiversiteit beschermt de bodem en waterlopen van het gebied. In het reservaat vind je bijna driekwart van alle atlasceders (*Cedrus atlantica*) – een majestueuze, bedreigde boomsoort – ter wereld, acht rivieren en een honderdtal waterrijke gebieden. Helaas loert er een waaier aan bedreigingen om de hoek: overmatig oppompen van grondwater, overexploitatie van de natuurlijke hulpbronnen van het bos en landbouwgrond, overbegrazing en vervuiling door landbouw en toerisme ...

Om de ecologische integriteit en ecosysteemdiensten van het cederbos te behouden, heeft Living Planet Morocco (LPM) de balans opgemaakt van de gedegradeerde gronden van het reservaat en een gids opgesteld met goede praktijken voor de ondersteunde regeneratie van atlasceders. LPM rolde ook een opleidersnetwerk uit en betrok daar verschillende lokale stakeholders bij. Doel is de staat van de biodiversiteit binnen het reservaat nauwlettender te monitoren. LPM hielp die stakeholders om goede praktijken te bevorderen voor duurzaam water- en bodembeheer. Die praktijken houden rekening met de kenmerken van het reservaat, en met de noden van de ecosystemen en soorten die het huisvest. In en rond Aguelmam Azegza, een iconisch meer, organiseerden we samen met Khenifra National Park en de lokale bevolking een schoonmaak- en herbebossingscampagne. Daarnaast zette LPM vier pilootprojecten op rond de ontwikkeling van agro-sylvo-pastorale producten en diensten, ten voordele van de lokale gemeenschappen. Tot slot hielp WWF LPM om de lokale gemeenschappen te betrekken bij het behoud van de beschermde cederbossen. Ze werken in het bijzonder mee aan de biodiversiteitsmonitoring en de herbebossing van ecologische corridors.

RESULTATEN 2023

- Uit de activiteiten die Living Planet Morocco uitvoerde met de steun van WWF-België via het *Revive Atlas Cedar*-project, groeide een nieuw partnerschap met het Marokkaanse nationale agentschap voor water en bos. Dat mondde uit in een ambitieus natuurbehoudsprogramma voor drie nationale parken. Op de agenda: ecologische corridors herstellen, en wilde en geherintroduceerde diersoorten beschermen en monitoren.

MARIA JOSÉ ALENCASTRO - PROGRAM MANAGER

'Door het Amazoneregenwoud te beschermen, beschermen we zoveel meer. Unieke biodiversiteit, jaguars ... Dat alles zouden we niet kunnen zonder de inzet van de inheemse gemeenschappen, die optreden als ware boshoeders.'

AMAZONEGEBIED

Stel je een imposant oerbos voor waardoor een brede, eindeloze rivier stroomt. Een oerbos waarin inheemse volkeren leven. Dat de prachtigste planten en kleurrijkste dieren herbergt. Allemaal zijn ze afhankelijk van de natuurlijke rijkdommen van deze majestueuze habitat. Toch is het idyllische, weelderige Amazonegebied nog nooit zo kwetsbaar en bedreigd geweest als vandaag.

© MARIA JOSÉ TORRES / WWF-ECUADOR

Op het vlak van biodiversiteit is Ecuador een van de rijkste landen ter wereld. Het land huisvest een waaier aan ecosystemen die tal van diensten bieden voor de inheemse gemeenschappen. Die gemeenschappen bewaken hun traditionele cultuur en de diverse natuurlijke hulpbronnen die hen omringen.

Met ons project willen we goed beheer van bossen en zoetwaterbronnen bevorderen in het Amazonegebied (Aguarico en Pastaza) en de Chocó (Mira-Mataje). Dat is belangrijk voor de inheemse volkeren en lokale gemeenschappen die afhangen van die ecosystemen. We zorgen dat inheemse volkeren meer zeggenschap krijgen in territoriaal bestuur en in het goede beheer en de bescherming van hun grondgebied. Daarbij waken we er in het bijzonder over dat vrouwen en mannen evenveel inspraak hebben in beslissingen, onderwijsprocessen en het behoud van natuurlijke hulpbronnen. We streven er ook naar veerkrachtige, ontbossingsvrije agro-ecologische systemen in te voeren op hun grondgebieden. Zo willen we zorgen dat alle leden van de gemeenschap een duurzame bron van levensmiddelen hebben, terwijl kritieke zones behouden en hersteld worden zodat ze ecosysteemdiensten kunnen leveren en de biodiversiteit er in evenwicht blijft.

In 2023 voerden we in Zábalo, Zancudo Cocha en Martinica een grondige studie naar gender en inclusief natuurbehoud. Op basis van de resultaten ontwikkelden we, samen met de gemeenschappen, een roadmap naar meer gelijkheid tussen vrouwen en mannen in territoriaal bestuur. Daarnaast brachten de inwoners van Zábalo, Zancudo Cocha, Charap en Taikua de flora op hun cacao-percelen in kaart om na te gaan hoe rijk de biodiversiteit er is. De families gaan die analyses gebruiken om plannen op te stellen met werkpunten voor agrobosbouw op hun percelen. We organiseerden ook bezoeken aan drie cacao-overeenkomsten in Napo zodat cacao-producenten ervaringen konden uitwisselen. Ze bespraken bijvoorbeeld hoe ze gedegradeerde sites hebben hersteld met bosplanten, fruitbomen en medicinale planten. En in het bekken van de Cayapasrivier zond Radio Chachi (Chocó) een radiospot uit om stads- en plattelandsbewoners te informeren over het belang van goed bosbeheer en de bescherming van waterbronnen. Tot slot analyseerden onze partners de chemische eigenschappen van het water, plankton en bodemleven van de rivier om inzicht te krijgen in de kwaliteit van de waterhabitats.

- Via Socio Bosque is er een formeel natuurbehoudsakkoord op lange termijn gesloten voor **15.000 hectare** bos van Tinkias, een Achuargemeenschap.
- Het **beheersplan van Reserva de Producción de Fauna Cuyabeno is vernieuwd**. Het nieuwe plan gaat uit van natuurbehoudswaarden zoals de aanwezigheid van jaguars en waterzoogdieren (Orinoco- en Amazonedolfijnen), en de kwaliteit van bossen en waterrijke gebieden.
- In het Cuyabeno-reservaat heeft de **Kichwagemeenschap van Zancudo Cocha** ook een **nieuw beheersplan** (territoriaal bestuur en ruimtelijke planning) voor 2023-2028.
- Inheemse confederatie CONFENIAE heeft een platform met kaarten en alfanumerieke gegevens gemaakt. Jonge juridische medewerkers van inheemse organisaties kunnen dat gebruiken om **territoriaal beheer, beleidswerk, planning en besluitvorming te vereenvoudigen binnen hun gemeenschappen**. Het platform bevat ook **indicatoren rond transparantie en gender**.

DOELSTELLING

TEGEN 2025 IS MINSTENS 10.000 HECTARE AAN GEDEGRADEERDE GEBIEDEN EN PRIORITAIRE ECOSYSTEMEN OP DE WEG NAAR HERSTEL.

* WWF-BELGIË DRAAGT BIJ AAN DEZE DOELSTELLING VAN WWF-ECUADOR.

Partners WWF-Ecuador, Fundación ALTROPICO, Universidad de Las Américas

Duur 01.2022 - 12.2026

Bijdrage 2023 € 385.663

© ADRIANO GAMBARINI / WWF-BRAZIL

DOELSTELLING

ZOET WATER: TEGEN 2026 ZIJN ER PROGRAMMA'S VOOR HET DUURZAME BEHEER VAN ZOETWATERBRONNEN IN HET ECUADORAANSE AMAZONEGEBIED. DE PROGRAMMA'S DRAGEN BIJ TOT HET WELZIJN VAN GEMEENSCHAPPEN DIE AFHANGEN VAN DIE ZOETWATERBRONNEN.

JAGUARS: TEGEN 2025 IS MINSTENS 50% VAN HET LEEFGEBIED VAN DE JAGUAR BESCHERMD VIA EEN NATUURBEHOUDSSTATUUT. DIE JAGUARHABITAT VOLDOET OOK AAN CRITERIA VOOR CONNECTIVITEIT.

* WWF-BELGIË DRAAGT BIJ AAN DE DOELSTELLINGEN VAN WWF-ECUADOR.

Partners WWF-Ecuador

Duur 06.2022 – 06.2026

Bijdrage 2023 € 669.671

Zoet water biedt essentiële ecosystemediensten voor wie dicht bij stroomgebieden woont. Toch krijgen de zoetwaterbronnen van het Ecuadoraanse Amazonegebied weinig aandacht en bescherming. Vervuiling, overbevissing en ingrepen die het waterdebiet wijzigen, vormen de grootste bedreigingen. De jaguar is dan weer het belangrijkste landroofdier in tropische bossen, en symboliseert macht en culturele tradities voor de inheemse volkeren van het Amazonegebied. Maar in Ecuador zetten habitatverlies, wraakacties, jacht en een gebrek aan beleid en stimulansen voor jaguarbehoud het voortbestaan van de soort onder druk. WWF pakt die twee uitdagingen als volgt aan:

- We ontwikkelen strategieën voor beleidswerk rond en bewustmaking van het belang van jaguars, rivierdolfijnen en hun leefgebieden.
- We sporen gemeenschappen aan om in actie te komen voor het behoud van die soorten en hun leefgebieden.

We maakten een eerste balans op van de illegale handel in rivierdolfijnen in het Ecuadoraanse Amazonegebied. Lokale gemeenschappen leerden rivierdolfijnpopulaties monitoren aan de hand van fotoidentificatietechnieken.

Om het aantal mens-dierconflicten in Ecuador te kunnen verminderen, brachten we ze in kaart. Daaruit leerden we dat de jaguar de derde soort is waarmee de lokale gemeenschappen het meest in conflict treden. Daarna bestudeerden we waar mens-dierconflicten het ernstigst zijn. We ontwikkelden ook een beleidswerkstrategie en een communicatie- en bewustmakingsplan over het belang van jaguarbehoud op lokaal en nationaal niveau. Zoals voor de rivierdolfijnen zetten we een programma op poten voor 'burgerbiologen' die jaguars leren monitoren. Tot slot ontwikkelden we pedagogisch materiaal over de bescherming van de jaguar, speciaal voor scholen in prioritaire landschappen.

RESULTATEN 2023

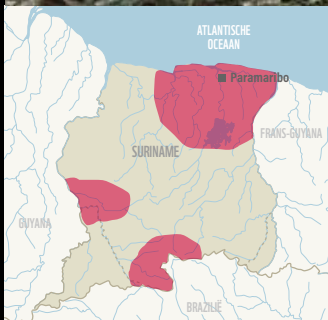
- We bestudeerden de populaties **Orinocodolfijnen** (*Inia geoffrensis*) door ze te volgen. Op de Pastazarivier identificeerden we **29 individuen** op 168 km; op de Curarayrivier in Yasuní National Park identificeerden we er 12 op 205 km.
- **60 technici** (boswachters, militairen en personeel van het ministerie van Leefmilieu) **volgden opleidingen** over de bedreigingen voor rivierdolfijnen, en over hoe ze het sterftecijfer van die dolfijnen kunnen controleren en drukken.
- We identificeerden **vijf sites waar veel mens-jaguarconflicten** plaatsvinden. Daar willen we praktijken invoeren om het aantal conflicten te verminderen en de jaguarsterfte te doen dalen.
- In maart 2023 bekrachtigde een ministerieel besluit het **actieplan voor jaguarbehoud in Ecuador voor 2022-2031**.
- **49 scholen** in het hele land gebruiken educatieve verhalen over jaguars om leerlingen bewust te maken van het belang en het behoud van de soort.

© NEOWILD / WWF-GUYANAS

De jaguar – of *tigri*, zoals Surinamers hem noemen – heeft bijzondere betekenis voor Suriname. In de inheemse natuurfilosofie wordt het dier beschouwd als een kostbare energie die alle wezens in het bos kan transformeren, genezen en beschermen. Jaguars leven op verschillende plekken in Suriname en passen zich aan aan verschillende soorten leefgebieden: van hooggelegen en secundaire bossen over savannes en moerasgebieden tot vroegere bos- of landbouwgebieden. Helaas komt de illegale handel in jaguardelen en afgeleide jaguarproducten op in Suriname, vooral in mijn- en bosbouwgebieden. En in het noorden van het land slinkt zijn leefgebied door verstedelijking en intensieve jacht. De jaguar kampt dus met heel wat bedreigingen. Daarom wil WWF de stand van zaken opmaken voor de soort op zes locaties in het noorden, centrum en zuiden van het land. We willen ook de relatie tussen jaguar en mens onder de loep nemen. Doel: een langetermijnstrategie ontwikkelen voor Suriname.

We installeerden ruim 250 wildcamera's rond Sipaliwini, Curuni, Boven Coesewijne, Peperpot, Galibi en Brownsberg. Boswachters en leden van lokale gemeenschappen hielpen de beelden van die camera's verzamelen. Op die zes locaties brachten we ook de kenmerken van het leefgebied van de jaguar in kaart: welke begroeiing is er, wat zijn de belangrijkste plantensoorten, hoe sterk verstoord is de site ...? Tot slot voerden we enquêtes uit bij de dorpsbewoners, lokale autoriteiten en districtcommissarissen om te peilen naar hun beeld van mens-jaguarconflicten, hun ervaringen met samenleven met de soort, en hun visie op natuurbehoud.

RESULTATEN 2023

- In de zes gekozen gebieden identificeerden we **elf jaguars**. In het noorden leven er gemiddeld 6,7 jaguars/100 km², in het zuiden 1,1 jaguar/100 km², en rond mijngebieden 1,4 jaguars/100 km².
- In de studiegebieden spotten we **dertig soorten (middel)grote landzoogdieren** met wildcamera's.
- Uit ons onderzoek blijkt dat stroperij, jaguarvleesconsumptie en angst voor de soort de grootste risico's vormen voor het voortbestaan van de jaguar.
- We organiseerden bewustmakingssessies op scholen in Clevia en Commewijne. **7 leerkrachten en 88 kinderen van 5 tot 17 jaar leerden bij over jaguarbehoud** en het belang van de soort voor de ecosystemen waarin hij leeft.

DOELSTELLING

TEGEN 2030 ZIJN DE JAGUARPOPULATIES VAN PRIORITAIRE GEBIEDEN STABIEL OF OP EEN GEZOND NIVEAU VOLGENS DE REFERENTIEGEGEVENS VAN 2023.

* WWF-BELGIË DRAAGT BIJ TOT DE DOELSTELLINGEN VAN HET STRATEGISCH PLAN VOOR 2023-2028 VAN WWF-GUYANA'S, DAT ACTIEF IS IN SURINAME EN GUYANA.

Partners WWF-Guyana's, Amazon Conservation Team Suriname, Anton de Kom Universiteit van Suriname, Institute for Neotropical Wildlife and Environmental Studies, National Zoological Collection of Suriname

Duur 03.2021 – 12.2022

Bijdrage 2023 € 95.567

AMAZONEGEBIED – GRAN CHACO, PANTANAL: PARAGUAY

WILDE SOORTEN

DOELSTELLING

TEGEN 2026 ZIJN DE POPULATIES JAGUARS EN DIE VAN HUN PROOIDIEREN STABIEL IN DE GRAN CHACO EN DE PANTANAL.

Partners WWF-Paraguay, Asociación Alter Vida, Facultad de Ciencias Exactas y Naturales, Guyra Paraguay, Wildlife Conservation Society

Duur 01.2022 – 06.2026

Bijdrage 2023 € 434.682

© GIANFRANCO MANCUSI / WWF-PARAGUAY

In Paraguay verliezen jaguarpopulaties hun leefgebied: de ontwikkeling van de Gran Chaco en de Pantanal leidt tot landgebruiksverandering en veehouderij neemt er meer en meer grond in. WWF zet zich in om de beschermde zones van *El Chaco Biosphere Reserve* met elkaar te verbinden. We werken er ook aan meer harmonie tussen jaguars en lokale gemeenschappen – inclusief landbouwers – en de langetermijnbescherming van wilde dieren. Om inzicht te krijgen in het aantal jaguars en hun prooidieren, plaatsten we in 2023 134 wildcamera's rond vier boerderijen. Daarnaast deden we genetisch onderzoek naar jaguars en hun belangrijkste bedreigde prooidieren (denk maar aan tapirs, Chacopekari's en witlippekari's) om de genetische stromen – en dus uitwisselingen – tussen beschermde gebieden te analyseren.

AMAZONEGEBIED – GRAN CHACO, PANTANAL: BOLIVIA

DOELSTELLING

TEGEN 2025 IS DE JAGUARPOPULATIE STABIEL IN TIJC MONTE VERDE, IN HET NOORDEN VAN CHIQUITANÍA.

Partners WWF-Bolivia

Duur 06.2022 - 06.2025

Bijdrage 2023 € 270.030

BOSSEN WILDE SOORTEN

In het Boliviaanse Chiquitanía kampt de jaguar met dezelfde bedreigingen als in Paraguay – illegale handel in jaguardelen vormt er een extra uitdaging. WWF wil de inheemse gemeenschappen meer zeggenschap geven in landbeheer door hen te betrekken bij inspanningen voor biodiversiteitsbehoud, faunabescherming en gemeenschapsbosbeheer. Via een gemeenschapssysteem voor faunamonitoring konden we 75 wildcamera's plaatsen. Resultaat: we hebben een beter zicht op de populaties en leefgebieden van de jaguar en zijn prooidieren in inheemse gemeenschappen Candelaria, Palmarito de la Frontera en Madrecita. In die gebieden bestudeerden we ook de oorzaken van mens-jaguarconflicten. Daarnaast namen we, samen met de gemeenschappen, de beheersmodellen voor gemeenschapsbossen in Palmarito de la Frontera en Candelaria onder de loep. Tot slot maakten we een luisterspel over de belangrijke rol die jaguars spelen in de streek.

RESULTATEN 2023

- We analyseerden **77 stalen van uitwerpselen** in het laboratorium. Uit 87% daarvan konden we DNA halen.
- We brachten de **bosbedekking en fragmentatie** van *El Chaco Biosphere Reserve* in kaart.
- Via bewustmakingsacties op school interesseerden we 16 leerlingen van *Defensores del Chaco* (zie foto) voor het **behoud van hun lokale fauna**.
- Met bijna 200.000 handtekeningen roept internationale actiecampagne *Jaguar King* de jaguarlanden op om de krachten te bundelen voor natuurbehoud.

RESULTATEN 2023

- Tijdens de eerste jaguarmonitoring **identificeerden we 17 jaguars en 18 zoogdiersoorten** (waaronder gordeldierachtigen, pecari's, herten en agoeti's) met wildcamera's in Palmarito de la Frontera, Madrecita en Candelaria.
- Uit onderzoek blijkt dat **wraakacties voor aanvallen op vee** in het droge seizoen de belangrijkste **oorzaak** voor **mens-jaguarconflicten** zijn.
- We organiseerden **bewustmakingsacties over biodiversiteit** voor **200 leerlingen** van scholen in Palmarito en Candelaria.

SAM NZIENGUI-KASSA - PROGRAM MANAGER

'De gorilla's die in het nevelachtige Virungagebergte leven, zijn een biologisch wonder. En de opbrengsten van gorillaecotoerisme zijn onmisbaar voor de lokale gemeenschappen. De gorilla's verdienen dus alle bescherming die we hen kunnen bieden.'

AFRIKAANS GROTE MERENGEBIED

Het Grote Merengebied strekt zich uit over verschillende Centraal-Afrikaanse landen, waaronder het oosten van de Democratische Republiek Congo, Rwanda en Oeganda. Het gebied ligt meer dan 1.000 meter boven de zeespiegel: daaraan dankt het zijn gematigde klimaat. In de indrukwekkende groene, vruchtbare landschappen vind je talrijke meren en vulkanen, en een hoge bevolkingsdichtheid. Daarom zijn beschermde gebieden zoals Virunga National Park er essentieel om fauna, bossen en savannes in stand te houden. Helaas heerst er geregeld conflict. Toch boekten we er mooie overwinningen voor de natuur. Denk maar aan de groeiende populaties berggorilla's!

© WWF-DRC

DOELSTELLING

TEGEN 2026 HALEN DE BEWONERS VAN NOORD-KIVU VOORDEEL UIT HET DUURZAME BEHEER VAN DE NATUURLIJKE HULPBRONNEN VAN DE BOSSEN: DAT KOMT HUN SOCIAALECONOMISCHE ONTWIKKELING, WELZIJN EN ECOLOGISCHE VEERKRACHT TEN GOEDE.

Partners WWF-
Democratische Republiek
Congo

Duur 01.2017 – 12.2026

Bijdrage 2023 € 597.771

Miljoenen mensen hangen af van de bossen van het Congobekken voor voedsel, zoet water, brandstof, onderdak en geneesmiddelen. Het gebied vangt enorm veel koolstof op en helpt de gevolgen van de klimaatverandering dus gevoelig drukken. Er leven ook tal van bedreigde soorten. Helaas neemt ontbossing er aan een schrikbarend tempo toe. Vooral in Noord-Kivu, in de Democratische Republiek Congo, want daar stijgt de vraag naar houtskool razendsnel. Voor veel Congolezen is houtskool hun enige energiebron. Gemeenschappen die bijvoorbeeld rond Virunga National Park wonen, gebruiken hout en 'makala' (houtskool in de lokale taal) dat grotendeels illegaal gewonnen wordt in het park. Die houtskool kan je tot in Goma kopen. Sinds 2002 regelt het bosbouwboek de houtskoolproductie, maar de middelen ontbreken om illegale houtskoolhandel effectief te voorkomen.

WWF is sinds 1987 actief in het oosten van de DRC. We werken er aan agrobosbouwprogramma's (zie foto), sensibiliseringsprojecten over herbebossing en de productie van duurzame houtskool onder de noemer 'ECOmakala'. Op basis van die ervaringen besloot WWF in te zetten op duurzame ontwikkeling bij lokale gemeenschappen. Dat is niet enkel een middel om onze natuurbeschermingsacties uit te voeren, maar ook een prioritair doel van die acties: de natuurlijke hulpbronnen van bossen beschermen in gebieden met hoge biologische waarde rond Virunga National Park. In 2023 hebben we snelgroeiende bomen geplant en agrobosbouwpercelen aangelegd. Daarnaast hielpen we families om kolenkachels te bouwen die 50% minder houtskool verbruiken dan klassieke kachels, deelden we biogasvergisters en zonne-energiekits uit om de energiebronnen van de huishoudens te diversifiëren, en droegen we bij tot de ontwikkeling van alternatieve inkomstenbronnen zoals honingproductie.

Het afgelopen jaar flakkerden de gewapende conflicten in Noord-Kivu weer op. Dat heeft een aanzienlijke impact gehad op onze activiteiten.

RESULTATEN 2023

- Er loopt een juridische procedure om 20.973 ha bos onder te brengen in drie bosconcessies voor lokale gemeenschappen. In 2021 werd ook al 22.000 ha bos ondergebracht in zo'n bosconcessies.
- 163 huishoudens (waarvan 38 in 2022) hebben nu energie-efficiëntere kachels, 85 huishoudens kregen zonne-energiekits en 40 huishoudens ontvingen biogasvergisters.
- 222 huishoudens die rond Virunga National Park wonen, hebben bomen geplant en agrobosbouwpercelen aangelegd op een gebied van 180 ha.
- Er is 1.485 ton duurzame houtskool of 'ECOmakala' geproduceerd en verkocht.
- Er is 12,6 ton honing uit aangeplante bossen verkocht, wat een omzet van 75.632 USD opleverde.

AFRIKAANS GROTE MERENGEBIED – DEMOCRATISCHE REPUBLIEK CONGO, OEGANDA, RWANDA

WILDE SOORTEN

© MARTIN HARVEY / WWF

DOELSTELLING

HET AANTAL WILDE, GEZONDE BERGGORILLA'S IS STABIEL OF STIJGT.

Partners International Gorilla Conservation Programme (een samenwerking tussen WWF, Conservation International en Fauna & Flora International)

Duur 07.2021 – 12.2025

Bijdrage 2023 € 71.695

IGCP staat voor International Gorilla Conservation Programme en werd in 1991 in het leven geroepen om verschillende spelers – van bedrijven over lokale gemeenschappen en organisaties tot autoriteiten – te verenigen rond een uniek doel: op lange termijn het behoud van berggorilla's en hun leefgebied veiligstellen in *Greater Virunga Landscape*. Dat landschap strekt zich uit over de Democratische Republiek Congo (DRC), Rwanda en Oeganda. De berggorilla is één van de ruim 200 zoogdiersoorten die er leven. Helaas is de soort met uitsterven bedreigd: er zijn nog maar zo'n duizend berggorilla's.

Berggorilla's kampen met verschillende bedreigingen, waaronder lokale gewapende conflicten. Ze vallen ook ten prooi aan valstrikken voor andere soorten, met verwondingen of de dood tot gevolg. Bovendien lijden berggorilla's onder ontbossing: hun leefgebied moet plaats ruimen voor landbouwgrond. En ze kunnen sterven aan ziekten die mensen op hen overdragen, zoals longontstekingen en de griep. Als gorilla's gewond raken aan contact met mensen, verhoogt ook het risico dat ze oogsten gaan vernielen, waardoor mensen wraak op hen willen nemen. Toch is ecotoerisme waarbij mensen gorilla's gaan spotten essentieel voor de lokale economie, en zelfs belangrijk voor het behoud van gorilla's en hun habitat. Daarom moeten tijdens zo'n uitstappen alle voorzorgsmaatregelen worden getroffen om te voorkomen dat mensen ziekten overdragen op gorilla's.

De eerste fase van ons werk is evalueren welke sociale impact natuurbehoudsinspanningen hebben op lokale gemeenschappen die rond beschermde gebieden leven. Op basis van de resultaten van die analyse implementeren we actieplannen waarmee we de negatieve impact drukken en de positieve impact kracht bijzetten. Tot slot zetten we ons in om mens-dierconflicten te verminderen en activiteiten uit te bouwen die inkomsten genereren voor de gemeenschappen rond de beschermde gebieden.

Het afgelopen jaar flakkerden de gewapende conflicten in de regio weer op. Dat heeft een aanzienlijke impact gehad op onze activiteiten.

RESULTATEN 2023

- We ontwikkelden een overlegplatform voor gesprekken tussen verschillende actoren over mens-dierconflicten.
- We bouwden een stenen muur en een gracht rond de grenzen van Volcanoes National Park in Rwanda om te vermijden dat gorilla's, bosbokken (een rundersoort) en buffels de oogsten van landbouwers vernielen.
- We gaven financiële steun aan 21 coöperatieven in Rwanda, DRC en Oeganda voor de ontwikkeling van duurzame landbouwprojecten.
- We bouwden 314 energie-efficiëntere kolenkachels voor lokale gemeenschappen rond Bwindi Impenetrable National Park die sterk afhankelijk van hout voor energie. Die kachels verbruiken 50% minder houtskool dan klassieke kachels.

SAM NZIENGUI-KASSA - PROGRAM MANAGER

'Ntokou-Pikounda National Park is niet alleen ontzettend waardevol door de bloeiende biodiversiteit die het huisvest, maar ook omdat het enorme hoeveelheden koolstof opslaat in zijn veengebieden. Zo helpt het park ons de klimaatverandering te bestrijden.'

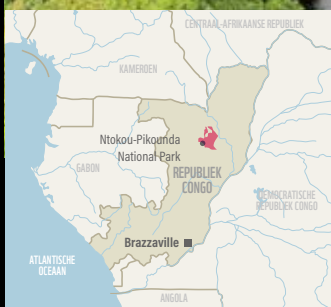

CONGOBEKKEN

Bossen, brede rivieren, bergen, savannes en moerassen: je vindt het allemaal in het Congobekken. Dat baken van biodiversiteit huisvest meer dan 450 zoogdiersoorten en ruim 1.000 vogelsoorten. Bijna 80 miljoen mensen vinden er voedsel, water en onderdak. Jammer genoeg bedreigen ongebreidelde ontbossing en ontginning van natuurlijke rijkdommen het welzijn van de inheemse bevolking en de diersoorten die in het Congobekken leven.

© ALISON AVANZINI / WWF-BELGIUM

DOELSTELLING

TEGEN 2030 ZIJN NTOKOU-PIKOUNDA NATIONAL PARK EN DE OMLIGGENDE GEBIEDEN BEHEERD VOLGENS INTERNATIONAAL ERKENDE *BEST PRACTICES*. DE LOKALE GEMEENSCHAPPEN ZIJN DAARBIJ BETROKKEN. DAT DRAAGT BIJ TOT DE STABILISATIE OF UITBREIDING VAN POPULATIES OLIFANTEN, MENSAPEN EN NIJLPAARDEN, EN ANDERE ICONISCHE DIERSOORTEN DIE ER LEVEN, ZOALS BOUVIERS RODE FRANJEAP.

Partners WWF-
Republiek Congo, Koning
Boudewijnstichting

Duur 03.2022 – 06.2025

Bijdrage 2023 € 648.230

Ntokou-Pikounda National Park (NPNP) strekt zich uit over 4.272 km². De dichte bossen en moerassen maken deel uit van de veengebieden in het hart van het Congobekken. In het park leven buitengewoon veel westelijke laaglandgorilla's. Je vindt er ook chimpansees, bosolifanten en nijlpaarden. In 2015 werd er zelfs een uitgestorven gewaande soort herontdekt: Bouviers rode franjeap. Dat aapje komt alleen voor in de Republiek Congo, en Ntokou-Pikounda National Park is het enige beschermde leefgebied van de soort. In NPNP zijn Bouviers rode franjeapen helemaal niet schuw; ze vluchten zelfs niet weg. Dat illustreert perfect hoeveel rust er heerst in bepaalde delen van het park. Hun vertrouwen maakt hen wel tot makkelijke slachtoffers voor stropers.

NPNP kampt met uitdagingen zoals commerciële jacht voor bushmeat en olifantenstroperij. Daarom zet WWF in op wetshandhaving en parkbescherming. In Ntokou en Pikounda bouwden we basissen en kantoren. We organiseerden opleidingen voor rangers – met een focus op mensenrechten – en ondersteunen de bewaking van het park en de strijd tegen stroperij. Daarnaast gebruiken we wildcamera's, gaan we op verkenning uit en stellen we inventarissen op om informatie te verzamelen over de wilde dieren en ecologie van het park. Zo zagen we dat olifanten, na jarenlange afwezigheid, terugkeerden naar Ntokou. Helaas zorgt die terugkeer ook voor schade aan gewassen (vooral aan de maniokteelt).

Rond het park – in Ntokou en Pikounda – wonen zo'n 7.000 mensen. 800 van hen behoren tot inheemse volkeren. WWF helpt de lokale gemeenschappen om zeggenschap te krijgen in het beheer van Ntokou-Pikounda National Park. Dat doen we bijvoorbeeld door de twee gemeenschapsplatformen van Ntokou en Pikounda en hun thematische comités samen te brengen.

Om meer inzicht te krijgen in de natuurlijke hulpbronnen van het park waarvan lokale gemeenschappen afhangen, brengen we samen met hen in kaart wat ze precies gebruiken. Die overzichten zijn een belangrijke tool voor de gemeenschappen om hun toegang tot de natuurlijke hulpbronnen te waarborgen.

RESULTATEN 2023

- De parkhoofdkwartieren in Ntokou en Pikounda zijn gebouwd. We hoeven enkel nog voor elektriciteits- en watertoevoer te zorgen.
- We bouwden een patrouillepost op de plek waar de Bokiba- en Kandekorivieren samenvloeien.
- We ondersteunden voor het derde jaar op rij een visserijakkoord dat lokale gemeenschappen exclusieve toegang biedt tot de Bokibarivier. Vissers melden een grotere visopbrengst, waarschijnlijk omdat het visbestand toenam dankzij de seizoenssluitingen en er minder niet-lokale vissers waren.
- Samen met de lokale gemeenschappen brachten we hun gebruik van natuurlijke hulpbronnen in kaart. 42 van de 45 betrokken gemeenschappen valideerden de kaarten die op hen van toepassing zijn.
- Zowel in Ntokou als in Pikounda is het klachtensysteem operationeel.
- We ontdekten twee uitzonderlijke leefgebieden voor Bouviers rode franjeap. De grootste groep telde ruim 80 individuen.
- We reddden 56 levende breedvoorhoofd krokodillen uit de handen van stropers en lieten ze weer vrij.

© NIKLAS WEBER / BINCO

Twee bonobo's zwieren met lianen van boomtop naar boomtop.

In 2020 verloor de Democratische Republiek Congo 1,31 miljoen hectare bos aan boskap. Daarbij kwam 854 miljoen ton CO₂ vrij – dat is zeven keer de uitstoot van België in 2019. De belangrijkste oorzaken? Brandlandbouw en houtskoolproductie.

WWF strijdt tegen ontbossing en bevordert het welzijn van plattelandsgemeenschappen aan de hand van gemeenschapsbosconcessies. Die concessies worden voor eeuwig toegekend, en de gemeenschappen moeten ze duurzaam beheren. Sinds 2017 hielp WWF acht bosconcessies opzetten en beheren in Mai-Ndombe.

We ondersteunden Mbou Mon Tour, een lokale ngo, bij de ontwikkeling van ecotoerisme met bonobo's die al wat gewend zijn aan de aanwezigheid van mensen. De lokale gemeenschappen beschermen die bonobo's actief in hun gemeenschapsbossen. We bleven ook bonobo's monitoren in twee gemeenschapsbossen. Daarvoor konden we rekenen op lokale waarnemers, die gegevens leerden verzamelen met een smartphoneapp, Kobo Collect.

In de Malebobasis boden we logistieke steun aan 14 onderzoekers, 14 toeristen en een team van zes filmmakers. We voerden herstellingen uit aan het dak, de stroomgenerator en de leidingen, en stelden een technisch dossier op voor zonne-energievoorziening.

In Maseke en Mongama kregen 30 personen een opleiding over de wettelijke aspecten van het beheer van gemeenschapsbosconcessies. Tot slot gingen we er in gesprek met de lokale ontwikkelingscomités over eenvoudige beheerplannen voor hun concessies op gemeenschapsbossen van respectievelijk 33.396 en 20.374 hectare.

RESULTATEN 2023

- In de bossen van Lekwa, naast die van Nkala en Mpelu, ontdekten we een nieuwe groep van 16 bonobo's. Waarnemers vermoeden dat een tiental bonobo's van Nkala en Mpelu hun groepen verlieten en een nieuwe vormden met bonobo's die we nog niet kenden. Dat is goed voor de genetische diversiteit. De originele populatie is ook minstens stabiel gebleven, want in december 2020 telden we 25 bonobo's. Nu telden we in totaal 36 bonobo's, verdeeld over drie groepen.
- 12 bonobomonitors leerden data over bonobo's invoeren in Kobo Collect. Resultaat: de kwaliteit van de gegevensverzameling over bonobo's verbeterde, en de database kreeg een update.

DOELSTELLING

TEGEN 2026 ZIJN DE INWONERS VAN BOLOBO EN MUSHIE BETROKKEN BIJ HET BEHEER VAN HUN BOSCONCESSIES. DE ECOSYSTEMEN VAN DE GEMEENSCHAPSBOSCONCESSIES WORDEN RECHTVAARDIG EN DUURZAAM BEHEERD. DE PRODUCTEN EN DIENSTEN DIE DAARUIT VOORTKOMEN, ZORGEN DAT DE GEMEENSCHAPPEN MEER EN DIVERSERE INKOMSTEN HEBBEN.

Partners WWF- Democratische Republiek Congo, Mbou Mon Tour

Duur 01.2017 – 06.2023

Bijdrage 2023 € 270.039

PAUWEL DE WACHTER - PROGRAM MANAGER

'In het droge seizoen is er geen water in Sioma Ngwezi National Park. Olifanten moeten dan drinken uit de Zambezirivier, vlak bij dorpen. Daarom moeten de corridors tussen het park en de rivier blijven bestaan: zo beschermen we de olifanten én de lokale gemeenschappen die samenleven met grote wilde dieren.'

MIOMBO- BOSSAVANNE

De Miombo-bossavanne strekt zich uit over 2,7 miljoen km² in Centraal- en Zuidelijk Afrika. Het gebied is dunbevolkt en nog relatief ongerept. In de graslanden, bossavannes en dichter beboste gebieden leven iconische soorten zoals olifanten, neushoorns, zebra's, leeuwen en wilde honden. De belangrijkste uitdagingen? Leefgebieden beschermen en met elkaar verbinden, mens-dierconflicten voorkomen en ontbossing en stroperij tegengaan.

©AFRICAN PARKS / WILL BURRARD-LUCAS

DOELSTELLING

TEGEN 2025 BLOEIEN DE DIERENPOPULATIES IN BESCHERMDE GEBIEDEN EN EFFICIËNT BEHEERDE GEMEENSCHAPSGEBIEDEN IN LIUWA PLAIN NATIONAL PARK, SIOMA NGWEZI NATIONAL PARK, DE OMLIGGENDE WILDBEHEERGEBIEDEN EN IN HET OP TE RICHTEN NATUURBEHOUDSGEBIED IN GEMEENSCHAPSBEBEER IN CHAVUMA DISTRICT.

Partners WWF-Zambia, African Parks, gemeenschapsraden voor het beheer van natuurlijke hulpbronnen van West-Sesheke, Mufulani en Lewanika, Zambia Carnivore Program

Duur 01.2017 – 06.2025

Bijdrage 2023 € 619.443

Behalve de grootste nijlpaardpopulatie van het continent, leven er in Zambia zo'n 22.000 olifanten. De vijf grote Afrikaanse roofdieren – leeuwen, luipaarden, hyena's, wilde honden en cheeta's – zijn er ook talrijk aanwezig. Helaas verdwijnen de habitats die de dieren nodig hebben om zich te verplaatsen tussen beschermde gebieden en permanente waterbronnen, zoals de Zambezirivier. Gevolg: mens en dier raken in conflict, olifanten vernielen gewassen, leeuwen en hyena's doden vee, en krokodillen vallen aan.

Om die problemen aan te pakken, werken we nauw samen met lokale gemeenschappen. We identificeren en beschermen de routes die de dieren gebruiken, bijvoorbeeld door olifanten uit te rusten met gps-halsbanden. We treffen ook preventieve maatregelen om mens-dierconflicten tot een minimum te beperken. Zo plaatsten we acht elektrische olifantwerende omheiningen rond akkers en beveiligden we omheinde veeverblijven tegen roofdieraanvallen.

WWF-België is vooral actief in het westen van het land, in Liwua Plain National Park, Sioma Ngwezi National Park en de omliggende gemeenschapsgebieden. In Liwua ondersteunt WWF African Parks, de parkbeheerder die de overheid aanstelde. Zambezi Carnivore Programme helpen we dan weer met onderzoek naar carnivoren en gnoes. Gnoes spelen een ecologische sleutelrol in graslanden en vormen de belangrijkste prooi van leeuwen, wilde honden en hyena's.

We financierden een ecologisch onderzoek in Chavuma District. Doel: een gemeenschapsreservaat oprichten. Daarover zijn we aan het onderhandelen met de gemeenschappen en traditionele autoriteiten.

Tot slot organiseerden we opleidingen rond management en de rol van vrouwen voor de gemeenschapsraden voor hulpbronnenbeheer van Mufulani, West-Sesheke en Lewanika. De gemeenschapspatrouilles kregen steun in de vorm van extra materiaal en loon.

RESULTATEN 2023

IN SIOMA NGWEZI NATIONAL PARK

- We brachten de migratieroutes van olifanten in kaart in grenslandschap Kavango-Zambezi, en gebruikten de verzamelde gegevens om te pleiten voor het behoud van die routes.
- In totaal hebben we nu 12 krokodilwerende omheiningen en 21 elektrische omheiningen rond 85 hectare velden geplaatst. We beschermden ook drie veeverblijven tegen roofdieraanvallen. Sinds ze beschermd zijn, werden er geen conflicten meer gemeld.
- In West-Sesheke vonden verkiezingen plaats voor de gemeenschapsraad voor hulpbronnenbeheer. Nu zijn vier van de tien leden vrouwen, daarvoor bestond de raad enkel uit mannen.

IN LIUWA PLAIN NATIONAL PARK

- De gnoepopulatie blijft groeien. Toen WWF het park in 2017 begon te steunen, waren er 25.848 gnoes. In juli 2022 telden we er 37.810.
- In 2021 werden er 11 wilde honden geherintroduceerd. Nu telt de populatie 9 volwassen dieren en 3 pups.
- Dit jaar viel geen enkele leeuw, cheeta, wilde hond of hyena ten prooi aan draadstrikken. Dat toont dat onze aanpak werkt.
- *Living With Big Cats*, een WWF-initiatief, zorgt dat technische teams die zich inzetten voor leeuwen, jaguars en sneeuwluipaarden meer kennis uitwisselen en beter samenwerken om te zorgen dat mensen harmonieuzer kunnen samenleven met grote katachtigen.

© AFRICAN PARKS / THOKO CHIKONDI

Sinds 2017 helpt WWF African Parks bij het beheer van Majete, Liwonde, Mangochi en Nkhosakota: vier beschermde gebieden van samen 3.406 km². Die parken bewijzen dat goed beheer leidt tot herstelde habitats en groeiende populaties wilde dieren. Die mooie resultaten zijn ook te danken aan de herintroductie van leeuwen, zwarte neushoorns, giraffen, cheeta's, wilde honden en andere soorten die uit de parken verdwenen waren.

Met 222 inwoners per km² is Malawi een erg dichtbevolkt land. De parken zijn dus eilanden van bewaarde en herstelde natuur in een landschap dat sterk door de mens is aangetast, met veel landbouwactiviteiten. Om conflicten tussen mens en dier te vermijden, zijn de parken omheind. Rond de vier beschermde gebieden werken we samen met lokale gemeenschappen om de omheiningen te onderhouden, te verbeteren en te bewaken. Zo steunen we in Liwonde zeven comités die vandalisme aan omheiningen opsporen en tegenhouden om mens-olifantconflicten te voorkomen. Want beschadigde omheiningen houden geen olifanten tegen, met vernielde oogsten tot gevolg.

Daarnaast ondersteunen we onderzoek naar olifanten en leeuwen. Doel is meer inzicht te krijgen in hun aantallen, hun ruimtelijke verspreiding, en de impact die ze hebben op hun leefgebieden. In die context zagen we dat olifantenfamilies geregeld van Liwonde naar het bosreservaat van Mangochi trekken; een beschermde corridor verbindt de parken, en African Parks beheert ze als een geheel. Dat olifanten naar Mangochi trekken, is fantastisch nieuws: er waren er geen meer in Mangochi, en in Liwonde is er plaatsgebrek door de snelgroeiende olifantenpopulaties.

We dragen ook bij aan de ontwikkeling van de gemeenschappen, bijvoorbeeld door honingproductie en onderwijs-, landbouw- en herbebossingsinitiatieven in dorpen te ondersteunen. We zetten bovendien in op kennisdeling; via vergaderingen en activiteiten van de parken bereikten we zo'n 80.000 inwoners.

Tot slot delen we in de algemene kosten van de wildreservaten.

RESULTATEN 2023

- In de vier parken samen groeiden de olifantenpopulaties sinds 2017 met 40%: nu zijn er 1.770 olifanten. In Liwonde waren er zelfs te veel olifanten, dus werden er 263 overgeplaatst naar Kasungu National Park, ook in Malawi. De bloeiende populaties in Liwonde vormen een bron van dieren voor nabije beschermde gebieden.
- In Liwonde en Majete verzeenvoedde het aantal leeuwen sinds 2017 – nu zijn er minstens 83. Het aantal cheeta's steeg naar 32 en verdubbelde dus. Dat geldt ook voor de zwarte neushoorns, die nu met 57 zijn. In Majete schatten we dat de zwarteneushoornpopulatie jaarlijks gemiddeld 9% groeit op natuurlijke wijze, een uitstekend resultaat.
- In Liwonde vervingen we 30 km aan omheiningen door een nieuw type dat nog efficiënter beschermt tegen olifanten.
- In Liwonde ontmantelden we 65% minder strikken dan vorig jaar: er zijn er dus veel minder geplaatst.
- De vier parken stellen 586 mensen voltijds tewerk, vooral lokale bevolking. Daarnaast werken er een duizendtal mensen deeltijds.
- We kenden 285 studietoelagen toe aan leerlingen uit lokale gemeenschappen.
- 822 jongeren van dierenclubs bezochten Majete Wildlife Reserve. In Majete dekt ecotoerisme 25% van de parkbeheerkosten: 12.852 bezoekers brachten 736.061 USD op.

DOELSTELLING

DE BESCHERMDE GEBIEDEN IN MAJETE, LIWONDE EN NKHOTAKOTA ZIJN TOONBEELDEN VAN BEST PRACTICES VOOR NATUURBEHOUD EN ECOLOGISCH, SOCIAAL-POLITIEK EN FINANCIËEL LEEFBAAR LANDGEBRUIK.

Partners African Parks

Duur 07.2017 – 06.2025

Bijdrage 2023 € 320.602

VEERLE HERMANS - PROGRAM MANAGER

'Samen met de mensen die al eeuwen in harmonie leven met rivier en bos in de Mekongregio, zetten we alles op alles om de laatste Irrawaddydolfijnen te redden en Aziatische olifanten de nodige ruimte te geven voor populatieherstel. De volgende generaties plukken de vruchten van dit harde, broodnodige werk van WWF en zijn partners!'

An aerial photograph showing a wide river winding through a vast, dense tropical forest. The forest is a mix of green and brownish-green, suggesting a diverse ecosystem. The river is a deep blue-grey color, and its banks are sandy and eroded in places. The background shows rolling hills and mountains under a hazy sky.

MEKONGREGIO

Op het vlak van biodiversiteit is de Mekongregio één van de rijkste streken ter wereld. Tal van rivieren, waaronder de machtige Mekong, doorkruisen het gebied. Bergen en tropische en droge wouden bepalen het landschap. Al die biodiversiteit huisvest duizenden soorten. De lokale bevolking is afhankelijk van de natuurlijke rijkdommen van de Mekongregio, en hun noden blijven groeien. De uitdaging bestaat er dus in een evenwicht te vinden tussen hun welzijn en natuurbehoud.

MEKONGREGIO – CAMBODJA: VLOEDBOSSEN VAN DE MEKONG

BOSSEN

WILDE SOORTEN

ZOET WATER

© GERRY RYAN K GERRY RYAN P

De vloedbossen van de Mekong, in de provincies Kratie en Stung Treng, herbergen een bijzonder rijke biodiversiteit. In dit deel van de Mekong paaien vissoorten die belangrijk zijn voor de visserij, en door de geologische structuur met diepe poelen voelen belangrijke soorten zoals de Irrawaddydolfijn zich er helemaal thuis.

Lokale gemeenschappen zijn er afhankelijk van de ecosysteemdiensten die de vloedbossen leveren: door een gebrek aan weginfrastructuur hebben ze geen toegang tot grotere, stedelijke markten. Om de biodiversiteit te beschermen – zodat ruim 65.000 inwoners duurzaam kunnen blijven genieten van de natuurlijke hulpbronnen van het rivierlandschap – identificeerde WWF er de grootste gevaren: illegaal gebruik van kieuwnetten, elektrovisserij, niet-duurzame vispraktijken en waterkrachtdammen.

In die context kregen 72 rivierwachters, die bijna de klok rond patrouilleren tegen illegale visvangst, maandelijkse coaching en begeleiding. Vier patrouilleteams gebruiken nu SMART Mobile-pakketten om hun bevindingen efficiënter te registreren, waardoor rivierwachten sneller in actie kunnen komen.

In Cambodja is de Irrawaddydolfijn ernstig bedreigd. We monitoren de populaties dus nauwgezet. Dit jaar voerden we negen veldexcursies uit in de acht diepe poelen van Kratie en Stung Treng. We telden de pasgeboren kalfjes en voerden necropsieën uit op acht dolfijnen die het slachtoffer werden van illegale visserij. We zetten ook in op bewustmaking met de hulp van 15 Village Conservation Trainer Teams. Zij delen informatie over visserijwetgeving, natuurbehoud en de Irrawaddydolfijn met lokale gemeenschappen.

In Prek Prasob Wildlife Sanctuary monitoren we het zwijnshert, een andere bedreigde diersoort. We installeerden 25 wildcamera's, en zes teams van zes rangers patrouilleerden samen met 29 leden van de lokale gemeenschap 271 dagen in het wildreservaat. Landontginning voor landbouwgrond is de grootste bedreiging voor het zwijnshert. In het eerste halfjaar van 2023 nam dat probleem drastisch toe in en rond het beschermde gebied. Daarom blijft WWF lokale gemeenschappen informeren en inzetten op wetshandhaving.

RESULTATEN 2023

- We hielpen gemeenschapsbossen oprichten, en tegen juni 2023 hadden vijf bosbouw-gemeenschappen in totaal 15.978 hectare in beheer.
- 366 huishoudens hebben nu een alternatieve inkomstenbron, zoals vee- of honingteelt, rotanverwerking, ecotoerisme of agrobosbouw.
- We telden zeven pasgeboren Irrawaddydolfijntjes: dat zijn er drie meer dan vorig jaar.
- 73 leden van lokale gemeenschappen bewaakten vogelnesten van drie bedreigde soorten. We telden 52 nesten van de witschouderibis – dat is 37% meer dan vorig jaar. In 92% van de nesten konden de jongen uitvliegen. Ook het aantal nesten van riviersternen steeg van 18 in 2022 naar 37 in het voorjaar van 2023. Tot slot vonden we één nest van de ernstig bedreigde Indische oorgier, dat met succes werd uitbroed.

DOELSTELLING

TEGEN 2026 DRAGEN DE BEWONERS VAN DE VLOEDBOSSEN VAN DE MEKONG ACTIEF BIJ AAN DE BESCHERMING EN HET BEHEER VAN HUN GRONDGEBIED EN DE HULPBRONNEN DIE HET OMVAT. DUURZAME BESTAANSMIDDELEN EN LANGETERMIJNVOORDELEN VAN ECOSYSTEEMDIENSTEN STIMULEREN HUN WELZIJN EN DAT VAN SLEUTELSOORTEN IN DE REGIO.

Partners WWF-Cambodja, Cambodian Youth Network Association, Culture and Environmental Preservation Association, Fisheries Administration of the Royal Government of Cambodia, Forests and Livelihood Organization

Duur en bijdrage 2023

- SCALE UP: 01.2017 – 12.2026, € 603.987
- Mekong 4 the People: 07.2022-06.2027, € 290.756

MEKONGREGIO – CAMBODJA: OOSTELIJKE VLAKTEN

WILDE SOORTEN

ZOET WATER

BOSSEN

© LEN KHVE / MOE / WWF-CAMBODIA

De oostelijke vlakten van Cambodja zijn essentieel voor het behoud van bedreigde wilde diersoorten, maar beschermde gebieden worden er nu niet efficiënt beheerd. Dat komt door een gebrek aan politieke steun, personeel, middelen en financiering voor natuurbehoud, waardoor jacht en habitatverlies niet worden aangepakt. Gevolg: de populaties wilde dieren gaan er snel achteruit. Dat wil WWF aanpakken via nieuwe, efficiëntere beheerplannen met innovatieve bestuursmodellen voor beschermde gebieden en een afgebakend gebied voor rewilding. Zo willen we de populaties bedreigde sleutelsoorten doen groeien.

Via genetisch onderzoek analyseren we de populatiedynamiek en het habitatgebruik van **Aziatische olifanten**. Die gegevens gebruiken we om de routes die ze volgen, in kaart te brengen. Met die kaarten ontwikkelen we strategische natuurbehoudsplannen. Ze dienen ook als basis voor overleg met de overheid over infrastructuur: we willen vermijden dat ontwikkelingsprojecten leefgebieden van olifanten verstoren. Daarnaast rusten we olifanten uit met gps-halsbanden om hun verplaatsingen in detail te kunnen volgen. Dit jaar leidden we medewerkers op om zo'n halsbanden te plaatsen, en ging het project van start. Helaas raakte een medewerker ernstig gewond, ondanks onze strenge veiligheidsmaatregelen. Daarom hebben we het project opgeschort tot begin 2024. Tot slot zetten we ons in om mens-olifantenconflicten te voorkomen: we gaan regelmatig in gesprek met getroffen gemeenschappen om gegevens te verzamelen en incidenten te documenteren. Op basis van die informatie ontwikkelen we aangepaste strategieën om te zorgen dat mens en olifant in harmonie kunnen samenleven.

We hebben boombruggen gebouwd voor **gibbons** en andere primaten. Zo kunnen ze gebieden die zijn aangetast door lineaire infrastructuur, oversteken via boomkruinen. We plantten ook nieuwe bomen voor gibbons, en organiseerden een opleiding over de boomsoorten die ze gebruiken.

Tot slot voeren we rivierpatrouilles uit om de **Siamese krokodil** en zijn leefgebied te beschermen. En met onze partners werken we aan een plan om krokodillen uit te zetten in de Srepokrivier. De eerste vrijlating is gepland in het volgende droge seizoen – eind 2023, begin 2024.

RESULTATEN 2023

- De eerste genetische studie op DNA uit olifantenuitwerpselen bewees dat er genetische gelijkenissen zijn tussen olifanten aan weerszijden van de grens tussen Cambodja en Viet Nam. Dat kan betekenen dat de populaties met elkaar interageren over de landsgrenzen heen. Daarnaast voeren we nu verder onderzoek uit.
- We deelden 30 lampen op zonne-energie uit aan boeren in vier dorpen in O'Yadav National Park. Zij gebruiken de lampen om olifanten af te schrikken, zodat de dieren hun gewassen niet opeten.
- We bouwden drie boombruggen voor primaten, zodat ze veilig kunnen oversteken via boomkruinen.
- We stelden een gids op over de boomsoorten die primaten gebruiken en het belang daarvan. Die gids gebruikten we om lokale gemeenschappen te informeren.

DOELSTELLING

TEGEN 2027 ZIJN DE DROGE BOSSEN IN DE OOSTELIJKE VLAKTEN VAN CAMBODJA BESCHERMD DANKZIJ INNOVATIEF BEHEER EN REWILDINGACTIVITEITEN. ZO WILLEN WE POPULATIES VAN WERELDWIJD BEDREIGDE DIERSOORTEN HERSTELLEN.

Partners WWF-Cambodia, Provincial Department of Agriculture, Forestry and Fisheries, Provincial Department of Environment

Duur 07.2022 – 06.2027

Bijdrage 2023 € 452.733

© KWCI / WWF-MYANMAR

DOELSTELLING

TEGEN 2026 GROEIEN DE POPULATIES VAN ICONISCHE DIERSOORTEN, EN TONEN DE BEDREIGDE ECOSYSTEMEN VAN DAWNA-TENASSERIM TEKENEN VAN HERSTEL. IN MAE WONG NATIONAL PARK EN KHLONG LAN NATIONAL PARK STIJGT HET AANTAL TIJGERS PER 100 KM² VAN 0,3 NAAR 0,5.

Partners WWF-Myanmar, WWF-Thailand, Thai Department of National Parks

Duur 01.2022 – 06.2026

Bijdrage 2023 € 586.835

Dawna-Tenasserim Landscape (DTL) strekt zich uit over 178.896 km² op de grens tussen Myanmar en Thailand. Het is een van de laatste bastions van Zuidoost-Aziatische megafauna. Je vindt er tijgers, luipaarden, Aziatische olifanten, tapirs, gaur en meer. Helaas lijden de lokale bevolking en wilde dieren onder de burgeroorlog in Myanmar. Door dat conflict neemt de ontbossing toe, stropen mensen vaker om te overleven, boomt de illegale handel in wilde dieren, en wordt er meer infrastructuur zoals wegen en dammen gebouwd. Maar er is hoop: de populaties tijgers en Aziatische olifanten nemen toe. Dat biedt ons een mooie kans om het tij écht te keren.

We stemmen onze acties in Thailand en Myanmar op elkaar af. In Myanmar voerden we opnieuw een bewakingssysteem in voor mens-tijgerconflicten. Daarvoor werken we samen met gemeenschapsfacilitators en interventieteams van lokale gemeenschappen. Om meer inzicht te krijgen in de routes die tijgers gebruiken, installeerden we wildcamera's in de buurt van plaatsen waar veel conflicten voorkomen. Daarnaast organiseerden we opleidingen over SMART, een tool waarmee je gegevens kan verzamelen en evalueren. Dat deden we met een partnerngo en met Takaw Brighter, een middelbare school. Zij werkten samen met lokale gemeenschappen op het terrein om de strijd tegen stroperij op te voeren. Tot slot bestudeerden we welke activiteiten zes lokale gemeenschappen in grensgebied Lar Mu Lah kunnen ontwikkelen om meer inkomsten te genereren.

In Thailand voerde WWF een faunamonitoringsplan in. Daarvoor plaatsten we 44 wildcamera's in een gebied van 2 × 2 km in de zuidelijke helft van de Tenasserimcorridor. Ook in Kaeng Som Maew gebruikten we wildcamera's om een fauna-inventaris op te stellen. Doel is essentiële gegevens te verzamelen om een jachtverbod te laten invoeren voor deze zone. Tot slot zetten we een platform op dat overheidsinstellingen en het maatschappelijk middenveld samenbrengt en helpt om hun natuurbehoudsinspanningen te coördineren voor vier gebieden in de Tenasserimcorridor.

RESULTATEN 2023

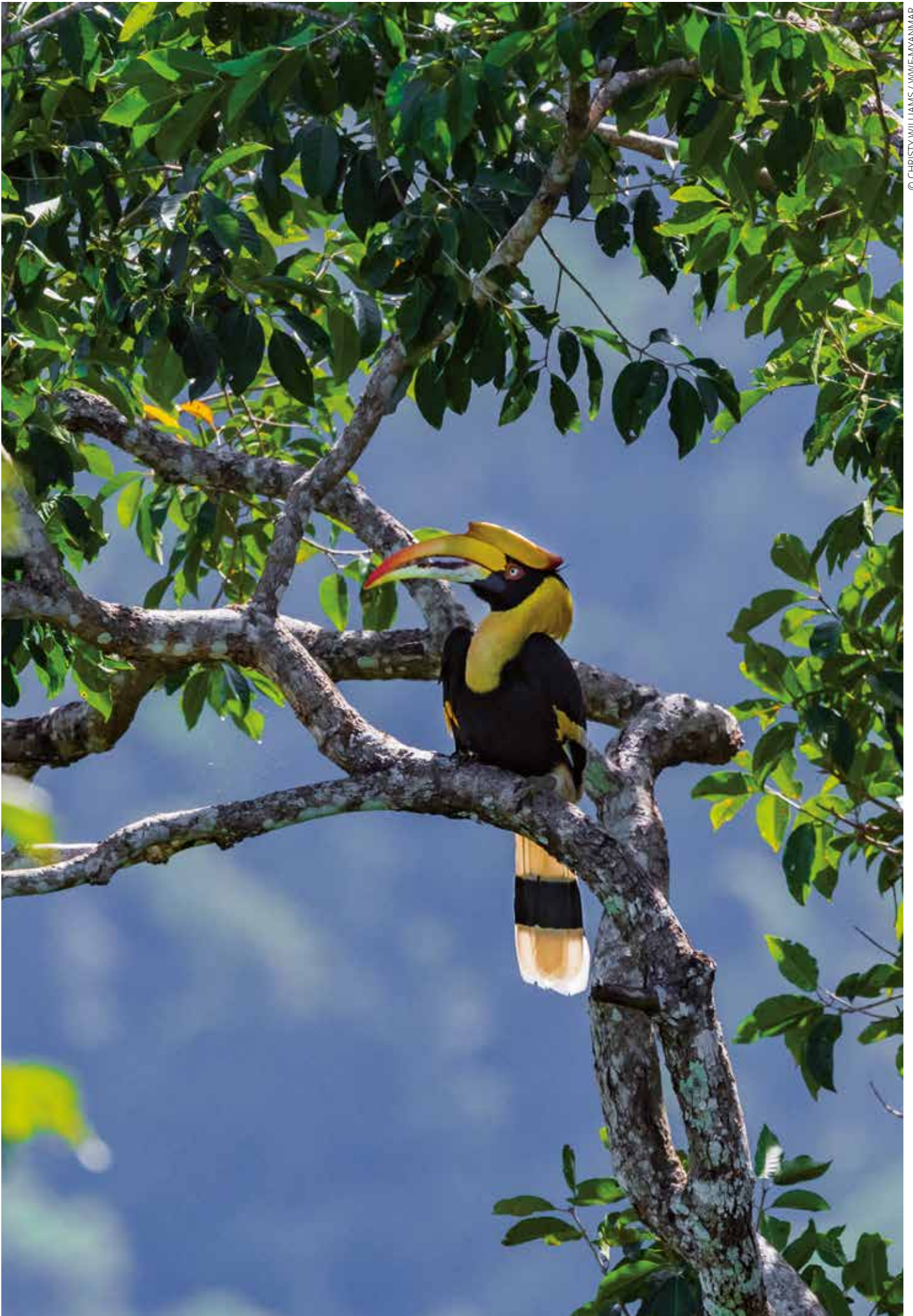
MYANMAR

- We voerden tellingen uit in de vier gebieden waar de Popa langoer, een bedreigde apensoort, leeft. We telden er 190.
- Om mens-tijgerconflicten beter te beheren en het aantal wraakacties op tijgers te verminderen, voerden we een compensatiesysteem voor tijgeraanvallen in.

THAILAND

- In de centrale corridor van DTL zagen we tijdens een kort onderzoek met wildcamera's vijf soorten: sambarherten, Bengaalse tijgerkatten, wilde zwijnen, Maleise bonte marters en Maleise stekelvarkens.
- De vier kweekcentra voor sambarherten zijn klaar, en er zijn al zeven hertjes geboren. WWF koos Salakpra Wildlife Sanctuary, in het noorden van DTL, als eerste zone om sambarherten uit te zetten. Doel is het gebied te herwilderen en de prooidierpopulaties voor grote carnivoren te doen groeien.

BÉATRICE WEVEUX - SENIOR FOREST POLICY OFFICER

'Deze muurschildering in het hartje van de Europese wijk in Brussel liet WWF maken als deel van de succesvolle *Together4Forests*-campagne, die uitmondde in de Europese wet tegen ontbossing.'

BELEIDSWERK

De natuur biedt ons alle natuurlijke hulpbronnen die we nodig hebben om te leven. Als natuurbehoudsorganisatie ijvert WWF voor goed beheer en gepaste bescherming van waardevolle ecosystemen. Dat doen we met onze projecten op het terrein, dicht bij de wilde dieren en ecosystemen die we willen beschermen, en met beleidswerk. WWF zet druk op beleidsmakers om ambitieus klimaat- en milieubeleid te ontwikkelen en aan te nemen. Ons doel? Wetgeving die biodiversiteit en klimaat zo goed mogelijk beschermt en zelfs versterkt.

© WWF-BELGIÛM

DOELSTELLING

TEGEN 2030 IS DE VOETAFDRIJK VAN DE BELGISCHE VOEDSELCONSUMPTIE (VLEES EN VIS) OP DE NATUUR EN HET KLIMAAT GEHALVEERD.

Partners Andere WWF-kantoren, AIESEC, Associação Natureza Portugal, Bond Beter Leefmilieu, Dierenartsen Zonder Grenzen, Dryade, Estonian Fund for Nature, Fundación Vida Silvestre Argentina, Gondola, ImPAACTe (WWF-België, Canopea, Greenpeace, Natagora, Nature & Progrès), Natuurpunt, Voedsel Anders

Duur Eat4Change: 05.2020 – 04.2024

Sfeerbeeld van de Eat4Change-filmavond met panelgesprek over duurzame voeding en de rol van dierlijke producten.

Voor voedselproductie hebben we gezonde ecosystemen nodig. Op dit moment zetten onze voedselsystemen natuur, milieu en klimaat zwaar onder druk. We moeten onze voedselproductie dus duurzamer en veerkrachtiger maken. Zo zouden we meteen een hele reeks duurzame ontwikkelingsdoelstellingen kunnen waarmaken. WWF-België zet zich dan ook in voor de transitie naar duurzame voedselsystemen. Daarbij is niet enkel belangrijk wát we eten en drinken, maar ook hoe we die middelen produceren.

De Europese Unie werkt aan een wetgevingskader voor duurzame voedselsystemen, *Legislative Framework for Sustainable Food Systems*. Dat past in de *Farm-to-Fork* strategie van de EU, en zal een belangrijke hefboom vormen voor de transitie. WWF pleit voor ambitieuze wetgeving die uitmondt in een gezonder, duurzamer Europees voedselsysteem. Via enquêtes in het kader van onze Eat4Change-campagne toonden we aan dat de Europese bevolking vraagt om betaalbare, duurzame en gezonde voeding. De resultaten van die bevestigingen communiceerden we via artikels, presentaties en bilaterale overleggen. Zo zetten we onze vraag naar ambitieuze wetgeving kracht bij.

Met Eat4Change zet WWF-België zich, samen met andere Europese WWF-kantoren, in om jonge Europese burgers bewust te maken van en te engageren voor duurzame voedselkeuzes. Dat doen we onder meer via onze sociale netwerken, met activiteiten op scholen en dankzij de inspanningen van ons Youth-team. We voeren ook studies naar consumptiegewoontes en wat daaraan zou kunnen veranderen. Tot slot gaan we in gesprek met beleidsmakers en de voedingssector om te bespreken hoe we samen naar een duurzamer voedselsysteem kunnen evolueren.

RESULTATEN 2023

- We brachten een Belgische versie van de WWF-eiwitgids uit. ‘Minder maar betere’ dierlijke eiwitbronnen consumeren is namelijk een van de meest impactvolle keuzes die burgers kunnen maken: Europeanen – en dus ook Belgen – consumeren gemiddeld veel meer (dierlijke) eiwitten dan nodig, en dat zet klimaat en natuur onder druk. De Eiwitgids van WWF helpt consumenten bewuste keuzes maken.
- We legden contacten met spelers uit de voedingssector die de brug slaan tussen producenten en consumenten en een belangrijke rol innemen in ons voedingssysteem. We gingen in gesprek over hoe we samen kunnen bouwen aan een duurzaam voedingssysteem.
- We organiseerden een Eat4Change-filmavond met panelgesprek over duurzame voeding en de rol van dierlijke producten. Daarmee inspireerden we het publiek (vooral academici en studenten) om duurzame keuzes te maken.

BELEIDSWERK - NOORDZEE OCEAAN

DOELSTELLING

TEGEN 2026 TREEDT BELGIË OP ALS LEIDER VOOR STERKE REGELGEVING VOOR NATUURBESCHERMING EN -HERSTEL OP ZEE, OP EUROPEES EN WERELDNIVEAU.

Partners WWF-EPO en andere Europese WWF-kantoren, 4Sea (WWF-België, Natuurpunt, Greenpeace, Bond Beter Leefmilieu), Belgian Offshore Platform, Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, KU Leuven, UGent, Vlaams Instituut voor de Zee, West-Vlaamse Milieufederatie

Duur Sinds 10.2015

Het ecosysteem van de Belgische Noordzee is er slecht aan toe: activiteiten als visserij en zandwinning hebben destructieve gevolgen. Hoewel Kaderrichtlijn 'Mariene Strategie' dat oplegt, zijn er amper beschermings-, behouds- of herstelmaatregelen voor de Noordzee. Er moet een marien reservaat worden afgebakend (10% strikt beschermd gebied), en grindbedden en natuurlijke kustlandschappen met kustconnectiviteit moeten worden hersteld.

WWF ijvert bij federale administraties en kabinetten voor strikt beschermde gebieden in de Noordzee, en voor de effectieve toepassing van de bestaande natuur- en milieuwetgeving. We documenteren tekortkomingen in de wetgeving en bij het vervolgen van inbreuken, en stellen regelgevende oplossingen voor. Daarnaast pleiten we voor meer middelen voor het behoud en herstel van het mariene milieu, en voor de opname van milieuvorwaarden in gunningsprocedures van overheidsopdrachten voor infrastructuurwerken zoals offshore-windparken en het Prinses Elisabetheiland.

RESULTATEN 2023

- Eind 2022 deelden we onze visie op kustconnectiviteit.
- Op 17 november 2022 keurde het federaal parlement de nieuwe Wet Marien Milieu unaniem goed. Dankzij die wet kan er een marien reservaat worden aangeduid.
- Op 24 april 2023 verdedigde WWF natuurinclusief ontwerp van offshore-infrastructuur op de Noordzeetop in Oostende.
- WWF droeg bij tot de Belgische visie op de ontmanteling van offshore-windparken.

BELEIDSWERK - DIEPZEEBODEM OCEAAN

DOELSTELLING

TEGEN 2026 STEUNT BELGIË HET MORATORIUM OP DIEPZEEMIJNBOW EN INVESTEERT ONS LAND OP GROTE SCHAAL IN DE CIRCULAIRE DEELECONOMIE.

Partners WWF-initiatief No Deep Seabed Mining, 11.11.11, Bond Beter Leefmilieu, Deep Sea Conservation Coalition, Deep-Ocean Stewardship Initiative, diepzeewetenschappers van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, European Environmental Bureau, FairFin, Greenpeace, Pew, Seas at Risk, UGent

Duur Sinds 10.2015

Diepzeemijnbouw zou de biodiversiteit van een van de laatste ongerepte leefgebieden op aarde onherstelbaar beschadigen, ten gunste van een handvol ondernemingen. WWF pleit dus voor een verbod op diepzeebodemexploitatie en voor de invoer van een moratorium waar de Belgische regering zich achter moet scharen. Om tot een Belgisch standpunt te komen, namen we deel aan rondetafelgesprekken over de impact van diepzeemijnbouw. Ook federale overheidsinstellingen en kabinetten, wetenschappers, industriespelers en andere ngo's waren van de partij.

Daarnaast wordt de wet van 17 augustus 2013 over de prospectie, exploratie en exploitatie van de zee- en oceaانبodem herzien. We waken erover dat de nieuwe tekst voldoet aan de hoogste milieustandaarden.

WWF spoort België aan om het oceaانverdrag van de VN als een van de eerste landen goed te keuren en te bekrachtigen, en om ervoor te ijveren dat het verdrag snel in werking treedt en effectief en ambitieus wordt toegepast.

Tot slot ondersteunen we België bij de transitie naar de circulaire deeleconomie. Daarbij ligt onze focus op mineralen in producten zoals infrastructuur voor hernieuwbare energie en batterijen. Die mineralen worden nu niet of amper hergebruikt. Daar is dus ruimte voor verbetering.

Histiotteuthis atlantica onder UV-licht, gefotografeerd op 300 à 1.000 m diepte in de buurt van Sint-Helena, Atlantische Oceaan.

© CHRIS FLETCHER, NATURAL HISTORY MUSEUM

RESULTATEN 2023

- Op 15 en 16 mei trok ons event 'Transitie binnen planetaire grenzen - hoe omgaan met mineralen?' een honderdtal geïnteresseerden.
- Op 19 juni namen de leden van de Verenigde Naties het verdrag over de volle zee - *High Seas Treaty* - aan. Dat verdrag beschermt de biodiversiteit in internationale wateren, goed voor bijna de helft van het aardoppervlak.

© MARTIN PILETTE

RESULTATEN 2023

- Op 23 oktober trokken 30.000 burgers door de straten van Brussel tijdens de klimaatmars.
- Kort na de mars overhandigde de Klimaatcoalitie haar '100 oplossingen voor het klimaat' aan premier De Croo.
- Met het oog op de verkiezingen van 2024 legde de Klimaatcoalitie op 11 juli de laatste hand aan haar memorandum voor Belgische politieke partijen. Belangrijkste aandachtspunten volgens WWF: fossielebrandstofsubsidies afbouwen en aanzienlijk investeren in *nature-based solutions*. WWF droeg ook oplossingen aan voor de strijd tegen ontbossing en biodiversiteitsverlies op land en in zee.
- Op 30 juli 2023 telde BACA 100 leden, samen goed voor 149.255 medewerkers en een jaaromzet van ruim 48 miljard euro – dat is 5,8% van de Belgische economie. BACA is wereldwijd een van de grootste coalities die SBT's toepast om de uitstoot van bedrijven en organisaties te verminderen.
- 51 BACA-leden hebben al gevalideerde SBT's, 31 andere leden verbonden zich ertoe SBT's op te stellen. 8 BEL20-bedrijven zijn BACA-leden, en op 30 juni had meer dan de helft van de BEL20-bedrijven gevalideerde SBT's of engageerden ze zich er officieel toe om SBT's uit te werken.

DOELSTELLING

TEGEN 2030 VORMEN HET BELGISCHE FISCAAL EN ECONOMISCH BELEID STEUNPILAREN VOOR KLIMAAT EN NATUUR. COMMERCIEËLE PRAKTIJKEN ZITTEN IN EEN EMISSIEREDUCTIETRAJECT DAT IN LIJN LIGT MET DE 1,5°C-DOELSTELLING EN DE BIO-DIVERSITEITSDOELSTELLINGEN.

Partners Belgian Alliance for Climate Action (BACA), Chapter Zero, Klimaatcoalitie, The Merode, The Shift

Duur BACA: sinds 10.2020

WWF's toenmalige CEO Antoine Lebrun bracht samen met Marie Delvaux (toenmalig CEO van The Shift) het slotwoord van *Let's talk COP27*, een event van BACA, The Merode en Chapter Zero.

Hittegolven, droogte, overstromingen: ook in België en Europa is de impact van de klimaatverandering nu duidelijk voelbaar.

We krijgen vaker te maken met extreme weerfenomenen die menselijke en economische drama's veroorzaken. Om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C en onze samenleving klimaatneutraal te maken tegen 2050, hebben we nú sterke maatregelen en acties nodig. Daarom helpt WWF bedrijven om klimaatneutraal te worden, en pleiten we bij Belgische overheden voor fiscaal en financieel beleid dat ons land in staat stelt die doelen te bereiken en zorgt dat onze hele samenleving de grenzen van onze planeet respecteert.

Op 23 oktober 2022 organiseerde WWF met de Klimaatcoalitie een nieuwe klimaatmars, en op klimaatop COP27 in Sharm-el-Sheikh nam WWF de Belgische media mee naar een mangrovegebied om te tonen welke essentiële rol *nature-based solutions* spelen in de klimaattransitie.

Op 24 november 2022 organiseerden BACA, Chapter Zero en The Merode samen een event. Daarin blikten we terug op de impact van COP27, en analyseerden we hoe bedrijven economische en andere waarde kunnen creëren in hun transitie naar klimaatneutraliteit. Tijdens een hoorzitting van de Commissie Vlaams Energie- en Klimaatplan van het Vlaams Parlement gaven WWF en The Shift hun visie op klimaatmaatregelen voor de industrie.

In het voorjaar van 2023 besprak BACA met non-profitondernemingen hoe ze de SBT-methodologie (*Science-Based Targets*) kunnen toepassen op hun klimaatplannen. Daarnaast ging het eerste peer-assessment-traject voor academische instellingen met SBT's van start. Tot slot evalueerde BACA of leden zich binnen de termijnen van het lidmaatschapsprotocol inzetten voor hun SBT's, en verwijderde het leden die dat niet deden.

DOELSTELLING

TEGEN EIND 2022 NEMEN DE EUROPESE RAAD EN HET EUROPEES PARLEMENT REGELGEVING AAN DIE GARANDEERT DAT PRODUCTEN DIE DE EUROPESE MARKT BINNENKOMEN, GEEN ONTBOSsing, ECOSYSTEEMCONVERSIE OF MENSENRECHTENINBREUKEN VEROORZAAKTEN. TEGEN 2030 ZIJN DE INTERNATIONALE TOELEVERINGSKETENS VOOR LANDBOUWPRODUCTEN (CACAO, SOJA, PALMOLIE) IN BELGIË VRIJ VAN ONTBOSsing EN ECOSYSTEEMCONVERSIE.

Partners 'Transitie naar ontbossingsvrije toeleveringsketens in België' is gefinancierd door de Belgische Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (behalve de *Chocolate Scorecard*).

Duur 01.2022 – 12.2026

De Europese ontbossingswet is van kracht! WWF spoort bedrijven aan om te zorgen dat hun toeleveringsketen zo duurzaam mogelijk is, en focust daarbij vooral op de cacaosector.

De voetafdruk die Belgische consumptie heeft op de biodiversiteit ligt voor ruim 95% buiten onze landsgrenzen. De belangrijkste drijfveer? Habitatvernietiging voor de agrovoedingssector (Natuurrapport 2020). Daarom voerden WWF en zijn Europese partners sinds 2020 campagne: met *Together4Forests* eisten we regelgeving die producten die ontbossing en ecosysteemconversie veroorzaken, verbiedt op de Europese markt. WWF-België riep Belgische burgers en bedrijven op tot actie en pleitte volhardend bij onze beleidsmakers om te zorgen dat België het opnam voor een ambitieuze wet tijdens de gesprekken op de ministerraad Milieu en het Europees Parlement. Met succes! 19 van de 21 Belgische Europarlementsleden stemden voor een tekst die tal van WWF-eisen omvat. Denk maar aan de volledige traceerbaarheid van producten en ondergrenzen voor het aantal controles en voor de straffen bij inbreuken. Vanaf eind 2024 moet voor producten zoals koffie, palmolie, soja en cacao aangetoond zijn dat ze ontbossingsvrij zijn vóór ze in de Europese Unie mogen worden verkocht. De wetgeving is helaas niet perfect: ze beschermt enkel bossen. Hoewel we vroegen om ze erin op te nemen, vallen graslanden en veengebieden uit de boot. We konden er wel voor zorgen dat het statuut van savannes onder de loep wordt genomen binnen het jaar na de publicatie van de Europese verordening.

Sinds begin 2023 focussen we op de toepassing van de wetgeving. We moedigen bedrijven aan om zo snel mogelijk een verantwoord toeleveringsbeleid in te voeren, vooral in de cacaosector. In dat kader publiceerden we met partner-ngo's de *Chocolate Scorecard*, waarmee je de toeleveringsketens van cacao-bedrijven kan evalueren op basis van sociale en milieucriteria. In de *Chocolate Scorecard* vind je actoren uit de chocoladesector die samen 90% van alle geproduceerde cacao gebruiken. Twee daarvan zijn Belgisch: Colruyt en Puratos. We pleiten ook voor duurzame cacao-toeleveringsketens bij bedrijfsleiders, duurzaamheidsmanagers en toeleveringsverantwoordelijken. Tot slot namen we deel aan de werkgroep *Beyond Chocolate Theory of Change*. Dat partnerschap wil Belgische chocolade duurzamer maken.

RESULTATEN 2023

- Onze inspanningen voor *Together4Forests* wierpen hun vruchten af: de nieuwe Europese verordening over ontbossingsvrije producten trad in werking op 29 juni 2023!
- Dankzij de *Chocolate Scorecard* krijgen Belgische chocoladebedrijven inzicht in de problemen rond de cacaosector, kunnen ze de prestaties van hun leveranciers beoordelen en met hen in gesprek gaan om een duurzamere aanpak te eisen. Belgische burgers kunnen de scorecard ook gebruiken om bewuste chocoladekeuzes te maken.
- We spraken met het management en het personeel van vier Belgische bedrijven die veel cacao aankopen, en pleitten bij hen voor een duurzamere toeleveringsketen.
- We namen deel aan de werkgroep *Beyond Chocolate Theory Of Change*. Zo konden we in hun nieuwe verandertheorie de nadruk leggen op ontbossing, en rechtstreeks onze standpunten verdedigen bij twee van grootste Belgische bedrijven in de cacaosector.

© SHUTTERSTOCK

DOELSTELLING

CRIMINELEN EN GEORGANISEERDE MISDAADNETWERKEN DIE HANDELEN IN WILDE SOORTEN, HOUT EN AFVAL, EEN HALT TOEROEPEN EN DE ACTIVA VAN DIE ILLEGALE ACTIVITEITEN TERUGWINNEN.

Partners WWF-Frankrijk, WWF-Hongarije, Franse Gendarmerie Nationale, Hongaarse en Slowaakse politie, International Fund for Animal Welfare, Italiaanse Carabinieri, Spaanse Guardia Civil, TRAFFIC

Duur 12.2021 – 06.2024

De glasaal (*Anguilla anguilla*) is een inheemse Europese soort, en het slachtoffer van lucratieve georganiseerde illegale handel.

Illegale handel in wilde dieren, hout en afval valt onder de noemer milieucriminaliteit. Milieucriminaliteit is wereldwijd een van de meest winstgevende misdadervormen en vormt een bedreiging voor onze biodiversiteit en veiligheid, en voor de ontwikkeling en gezondheid van de mens. De criminele netwerken verkopen hun goederen via legale kanalen zoals onlineplatformen en sociale media, transporteren hun goederen per boot, vliegtuig of post, en regelen betalingen via de bank. De misdadigers zien milieucriminaliteit als een laagrisicoactiviteit met hoge opbrengsten. Logisch, want vaak worden hun misdaden niet of amper bestraft. De Europese Unie speelt een sleutelrol in de bestrijding ervan, want ze kan een herkomstregio, een bestemmingsmarkt of een doorvoerplaats naar andere regio's zijn. Daarom staat de bestrijding van illegale handel in wilde soorten, waaronder hout, in haar top tien van prioriteiten in de strijd tegen georganiseerde misdaad.

In dat kader sloegen WWF, TRAFFIC en IFAW de handen in elkaar voor UNITE, een project waarmee ze de onlinehandel in wilde soorten controleren in vijf landen: Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland en Spanje. Ze melden verdachte onlineadvertenties aan de bevoegde autoriteiten van de betrokken landen, en aan EUROPOL, voor diepgravend onderzoek. WWF en TRAFFIC brachten ook een rapport uit: *Wildlife Money Trails* helpt wethandhavingsautoriteiten en financiële instellingen om financiële misdaden op te sporen die verband houden met handel in wilde soorten en hout. Daarvoor ontwikkelden ze ook een opleidingsprogramma voor politieagenten en procureurs. Tot slot kregen privébedrijven uit de financiële, digitale en logistieke sector opleidingen over hun rol in de strijd tegen handel in wilde soorten.

RESULTATEN 2023

- WWF, TRAFFIC en IFAW meldden 183 verdachte onlineadvertenties aan de betrokken wethandhavingsautoriteiten.
- Europese politiediensten onthaalden *Wildlife Money Trails* als een essentieel hulpmiddel.
- 272 agenten van politiediensten en rechterlijke organisaties van 21 Europese landen en EU-agentschappen volgden opleidingen rond financiële onderzoeken naar handel in wilde soorten en hout.
- Na die opleidingen en uitwisselingen zetten wethandhavingsautoriteiten operaties op om criminelen te identificeren en georganiseerde milieucriminaliteitsnetwerken te ontmantelen. Daaruit volgden onderzoeken, inbeslagnames en arrestaties.

LIFE SWiPE – Samen bestrijden we misdaad tegen wilde soorten

SWiPE staat voor *Successful Wildlife Crime Prosecution in Europe*. Het project wil wethandhavingsautoriteiten kracht bijzetten, grensoverschrijdende uitwisselingen verbeteren en samenwerkingen tussen de bevoegde autoriteiten opvoeren. Doel: meer inbreuken met succes vervolgen op Europees niveau. In de afgelopen drie jaar bracht LIFE SWiPE rapporten uit over elf Europese landen: Bosnië en Herzegovina, Bulgarije, Hongarije, Italië, Kroatië, Oekraïne, Polen, Roemenië, Servië, Slowakije en Spanje. Zo schetste SWiPE het tot nu toe meest volledige beeld van misdaad tegen wilde soorten in Europa.

DOELSTELLING

TEGEN 2026 TREEDT BELGIË OP ALS LEIDER VOOR STERKE REGELGEVING VOOR NATUURBESCHERMING EN -HERSTEL OP EUROPEES EN WERELDNIVEAU.

TEGEN 2030 VORMEN HET BELGISCHE FISCAAL EN ECONOMISCH BELEID STEUNPILAREN VOOR KLIMAAT EN NATUUR. COMMERCIEËLE PRAKTIJKEN ZITTEN IN EEN EMISSIEREDUCTIE-TRAJECT DAT IN LIJN LIGT MET DE 1,5°C-DOELSTELLING EN DE BIODIVERSITEITSDOELSTELLINGEN.

Partners WWF-EPO, BirdLife International, Bond Beter Leefmilieu, BOS+, Canopea, ClientEarth, European Environmental Bureau, Greenpeace, Natagora, Natuurpunt, The Shift

Duur

- Biodiversiteitscoalitie: sinds 11.2020
- Biodiversity in Action: sinds 01.2022
- *RestoreNature*-campagne: sinds 02.2022
- Pleidooi voor een nieuw en ambitieus *Global Biodiversity Framework*: 06.2021 – 12.2022
- Pleidooi voor een ambitieuze Waalse 360°-biodiversiteitsstrategie: sinds 06.2021

© WWF-EPO

In Rivierpark Maasvallei kreeg de Maas weer de ruimte om te meanderen. Zo beschermt ze de omliggende gebieden tegen overstromingen.

We hebben bloeiende biodiversiteit nodig. Niet enkel vanwege haar intrinsieke waarde, ook voor haar cruciale maatschappelijke belang. Toch zorgen onder meer onze levensstijl en consumptiegewoonten dat biodiversiteitsverlies wereldwijd drastische proporties aanneemt.

Daarom pleit WWF voor maatregelen die biodiversiteitsverlies een halt toeroepen en het tij keren op internationaal, Europees en Belgisch niveau. We maken bedrijven ook bewust van hun impact op en afhankelijkheid van biodiversiteit, en helpen hen doelstellingen en acties bepalen waarmee ze hun negatieve impact kunnen omvormen tot positieve bijdragen.

Op COP15, de internationale biodiversiteitstop die eind 2022 plaatsvond in Montréal, pleitte WWF voor een ambitieus, wereldwijd biodiversiteitsakkoord. Dat kwam er! Nu moeten de landen die het *Global Biodiversity Framework* goedkeurden, het ook implementeren. Om België daarbij te helpen, voerde WWF een studie uit naar de kloof tussen de huidige biodiversiteitsfinanciering van ons land en welke middelen er nodig zijn om de nationale verbintenissen en ambities waar te maken.

Eén van de belangrijkste dossiers dit jaar was de Europese natuurherstelwet. WWF was nauw betrokken bij de Europese *RestoreNature*-campagne voor wettelijk bindende natuurhersteldoelstellingen. We stonden aan de wieg van de Belgische Biodiversiteitscoalitie, en voerden daarmee intensief campagne om België aan te moedigen om een ambitieuze Europese natuurherstelwet te steunen en de uitvoering ervan voorop te stellen.

Met leden van de Biodiversiteitscoalitie adviseerden we Belgische overheden voor verschillende biodiversiteitsdossiers, zoals natuurbeschermingspledges in het kader van 30x30, de Waalse 360°-biodiversiteitsstrategie, de Belgische biodiversiteitsstrategie post-2020 en het advies over biodiversiteit in het beleid van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling.

De bedrijfswereld wordt zich stilaan bewust van het belang van biodiversiteit, maar weet vaak niet hoe ermee aan de slag te gaan. Daar brengen we met *Biodiversity in Action* (BiA) verandering in: via infosessies en een lerend netwerk delen we kennis met bedrijven en overtuigen we belangrijke spelers om in actie te komen.

RESULTATEN 2023

- COP15 mondde uit in het Kunming-Montrealakkoord, een wereldwijd kader voor biodiversiteit. Doel: biodiversiteitsverlies stoppen en terugdraaien tegen 2030!
- In december 2022 pleitte België bij de Raad Milieu voor een ambitieuze Europese natuurherstelwet. In juni en juli 2023 kreeg die wet de steun van zowel de Raad Milieu als het Europees Parlement.
- WWF-België verzamelde 10.434 handtekeningen voor de *RestoreNature*-campagne, en negen Belgische bedrijven ondertekenden een *industry statement* waarin ze zich uitspraken voor een sterke natuurherstelwet.
- Het ontwerp van de Waalse 360°-biodiversiteitsstrategie werd aangepast op basis van aanbevelingen van WWF.
- BiA organiseerde drie inspiratiesessies. Die trokken telkens 60 tot 100 deelnemers uit de voedingsindustrie, bouw- en energiesector en meer.
- Met 25 bedrijven die klaar zijn voor de volgende stap, vormde BiA een lerend netwerk. Tijdens de drie bijeenkomsten bespraken we hoe zij kunnen bijdragen tot een natuurpositieve wereld.

TOGETHER POSSIBLE!

WWF zet zich onvermoeibaar in om natuurlijke habitats te beschermen en te herstellen, om de achteruitgang van wilde soorten te stoppen, en om onze productie en consumptie te verduurzamen. Dat doen we niet alleen: we kunnen rekenen op de steun van burgers, gemeenschappen, instellingen, bedrijven en overheden.

JONGEREN IN ACTIE

De burgers en wereldleiders van morgen? Dat zijn de jongeren van vandaag! Daarom vinden we het bij WWF-België essentieel om jongeren bewust te maken van, op te leiden rond en te betrekken bij natuurbescherming en de strijd tegen klimaatverandering. We werken met jongeren uit drie leeftijdsgroepen: de jongsten (6 tot 14 jaar) zijn onze Rangers. Wist je dat de **Rangerclub** van WWF maar liefst 5.500 Rangers telt? Het hele jaar door gaan we samen op ontdekking in de natuur, en in de zomer vertrekken we op kamp. In het **Youth-team** van WWF leren jongeren van 15 tot 25 jaar bewuste keuzes maken. Ze krijgen ook hulp om hun eigen projecten rond duurzame voeding op poten te zetten. **WWF-Scholen** ontwikkelt tot slot een waaier aan pedagogische tools en gratis workshops over milieuthema's, speciaal voor leerlingen en leerkrachten. En in het kader van **Eat4Change**, een internationaal WWF-project, nemen het Youth-team en WWF-Scholen samen deel aan allerlei events om jongeren te helpen duurzame voedselkeuzes te maken.

© DELPHINE DELIRE / WWF-BELGIUM

© WWF-BELGIUM

September 2022

In september en oktober 2022 vloog het Youth-team er vol energie weer in. 13 Belgische jongeren werden geselecteerd voor de Youth Awards: ze kregen de kans om hun eigen project rond duurzame voedingskeuzes te ontwikkelen in het kader van **Eat4Change**.

Oktober 2022

In oktober 2022 trokken we naar dierenopvangcentrum De Zonnegloed voor een prachtige editie van de WWF-familiedag. Rangers genoten met hun gezin van een heerlijke dag in de natuur, en leerden van alles over de illegale handel in dieren.

© FRANÇOIS DE RIBAUCCOURT

© WWF-BELGIUM

Augustus 2023

Het einde van de zomer? Tijd om een nieuw Youth-team samen te stellen. Meer dan 70 jongeren schreven zich in voor ons opleidings- en actieprogramma rond duurzame voeding. 25 van hen maken nu deel uit van onze grote WWF-familie!

Juli 2023

Dit jaar trokken de Rangerclubkampen naar alle uithoeken van België! Rangers leerden er over biotopen, milieubescherming, illegale handel in dieren en plantensoorten, biodiversiteit en meer. Ze vertrokken weer naar huis als echte natuurexperten.

© DELPHINE DELIRE / WWF-BELGIUM

© WWF-BELGIUM

© ALAKAZAM

© WWF-BELGIUM

November 2022

Radio des Bois ging in november en december 2022 op scholentournee! In Waalse en Brusselse scholen genoten meer dan 5.200 leerlingen van 8 tot 12 jaar van een speels, muzikaal en leerrijk spektakel over de uitdagingen waarvoor ons milieu staat.

December 2022

In december organiseerde WWF-Scholen de eerste twee mini-COP's van het schooljaar. Maar liefst 140 leerlingen kropen in de huid van politici die de belangen van hun land verdedigden op de grote klimaatconferenties (COP). Dankzij het rollenspel ontdekten leerlingen al snel hoe moeilijk het is om tot internationale akkoorden te komen, hoewel iedereen weet dat de tijd dringt voor ons klimaat.

Januari 2023

Begin 2023 kwam het tweede deel van onze pedagogische tool over biodiversiteit uit. Miero de Miereneter vertelt leerlingen over de bedreigingen waarvoor onze biodiversiteit staat, en welke gevolgen ze hebben. Miero reikt ook oplossingen aan voor die uitdagingen. En voor leerkrachten hebben we Biodiversi-links gemaakt: een gratis spel dat de oorzaken en gevolgen van biodiversiteitsverlies tastbaar maakt.

Februari 2023

Tijdens de schoolvakantie trokken onze Rangers naar het kantoor van WWF-België voor de Jaguardag! Met spelletjes en zoektochten leerden ze alles over de fascinerende jaguar en de bedreigingen waarmee hij kampt. De Rangers gingen ook op ontdekking in ons kantoor en leerden onze medewerkers kennen. Wat een dag!

© ALAKAZAM

© TINEKE DEMOOR / WWF-BELGIUM

© WWF-BELGIUM

© WWF-BELGIUM

Juni 2023

In juni verscheen KalenDieren, onze kalender voor schooljaar 2023-2024. De kalender zet elke maand een ander dier in de schijnwerpers. Er hoort ook een leerlingenfiche met leuke, leerrijke activiteiten bij. Dankzij KalenDieren ontdekken leerlingen alles over de bedreigde diersoorten die aan bod komen, zodat we ze samen kunnen beschermen.

Mei 2023

Heb jij al eens een das van dichtbij gezien? In mei nam een expert onze Rangers mee op dassenzoektocht in Voeren. Daar konden ze hun ogen uitkijken!

April 2023

Ons Youth-team zette dit jaar de schouders onder ruim 10 bewustmakingsprojecten rond duurzame voeding. Wauw! In april liep het programma af, dus kwamen we nog een laatste keer samen met deze bende enthousiaste jongeren. Onze dag was goed gevuld. Eerst ontdekten – en verbaasden we ons over – het verband tussen landbouwproductie en biodiversiteit. Daarna staken we een laatste keer onze handen uit de mouwen: we visten vuilnis uit het Brusselse kanaal. Applaus voor ons Youth-team!

Maart 2023

Tussen september 2022 en juni 2023 gaven onze gemotiveerde Eat4Change-monitors en -monitrices maar liefst 100 workshops over duurzame voeding aan leerlingen vanaf 15 jaar. Doel? Jongeren aansporen en tools aanreiken om bewuste voedingskeuzes te maken.

IN ACTIE VOOR EEN LEVENDE PLANEET

OP STRAAT VOOR BIODIVERSITEIT EN KLIMAAT

Natuur, klimaat: zelfde zaak! Op 23 oktober 2022 klonken die woorden luid door heel Brussel, want maar liefst 30.000 natuurliefhebbers trokken door onze hoofdstad tijdens de klimaatmars. Natuurlijk was WWF ook van de partij. Onze boodschap? We hebben beleid nodig dat klimaatverandering en biodiversiteitsverlies samen aanpakt. Dat standpunt verdedigden we ook op COP27 en COP15, waaraan WWF deelnam om druk uit te oefenen op de onderhandelingen. In november trokken onze woordvoerders dus naar Sharm-el-Sheikh voor klimaatconferentie COP27. Ze brachten er dagelijks verslag uit van de gesprekken en namen de Belgische pers mee naar mangroven om *nature-based solutions* in actie te tonen. En op biodiversiteitstop COP15 zat onze beleidsmedewerkster Laurence Drèze mee aan de onderhandelingsstafel van de Belgische delegatie. Die top mondde uit in een baanbrekend akkoord om het tij te keren voor biodiversiteitsverlies tegen 2030. Together possible!

© WWF-BELGIUM

© YVES ADAMS / VILDA

HET GROOTSTE SEIZOEN VOOR DE NATUUR

In 2023 doopten we de lente om tot 'het grootste seizoen voor de natuur'. Drie maanden lang plaatsten we Belgische en Europese natuur in de kijker. Het startschot gaven we met Earth Hour. Op de Brusselse Grote Markt verzamelde ons team handtekeningen voor een ambitieuze natuurherstelwet. Om 20.30 uur doofden we de lichten en konden bezoekers genieten van een kaarslichtconcert.

22 mei is de Internationale Dag van de Biodiversiteit, en die lieten we niet ongemerkt voorbijgaan! We organiseerden ons eerste biodiversiteitsweekend. Deelnemers gingen op bezoek bij projecten die WWF steunde met het Fonds voor

natuur bij ons, en konden zelf de handen uit de mouwen steken. We bliezen dat fonds meteen ook nieuw leven in met een tweede editie, waarin we opnieuw 200.000 euro uittrekken voor de Belgische natuur. Als kers op de taart brachten we een nieuw rapport uit, 'Onze natuur is goud waard'. Daarin becijferden we hoeveel België zou moeten investeren in biodiversiteit, en namen we de huidige biodiversiteitsuitgaven van ons land onder de loep.

ALLE HENS AAN DEK VOOR NATUURHERSTEL

In 2023 lag er een doorslaggevend dossier op de onderhandelingsstafel: de Europese natuurherstelwet. Als initiatiefnemer en trekker van de Belgische Biodiversiteitscoalitie voerde WWF-België intensief campagne. Via alle kanalen vroegen we aandacht voor de natuurherstelwet. We stuurden persberichten uit en herinnerden onze politici eraan dat de natuur onze beste bondgenoot is. Op sociale media en via onze nieuwsbrief riepen we onze volgers op om hun beleidsmakers te vragen om zich achter een ambitieuze natuurherstelwet te scharen. Met succes: maar liefst 1,2 miljoen Europeanen ondertekenden de e-mailactie waaraan WWF meewerkte.

We hielden de mediadruk dus hoog. En om de voordelen van natuurherstel tastbaar te maken, nodigden we journalisten en Vlaams minister van Omgeving Zuhal Demir uit voor een bezoek aan Rivierpark Maasvallei. Daar kreeg de Maas weer de ruimte om te meanderen. Zo helpt de rivier de regio beschermen tegen overstromingen. De Biodiversiteitscoalitie stak tot slot de koppen bij elkaar om in een filmpje uit te leggen waarom Europa absoluut een sterke natuurherstelwet nodig heeft. Al die inspanningen leverden op: de wet overleefde de stemmingen! Dat geeft ons hoop voor de toekomst.

© ANGELIKA PULLEN / WWF-EPO

ONZE MENSEN

WWF kan rekenen op getalenteerde, gepassioneerde werknemers die zich dag na dag inzetten voor een wereld waarin de mens in harmonie leeft met de natuur.

Aantal voltijdsequivalenten

Administratie

8,8

Fondsenwerving

4,1

Natuurbehoud

38,0

Totaal 50,9

ONZE WAARDEN, DE DRIJVENDE KRACHT ACHTER ONZE ORGANISATIE

Bij WWF zorgen we dat onze medewerkers en medewerksters kunnen groeien in een omgeving waar respect, diversiteit, rechtvaardigheid en expertise centraal staan in de beslissingen die hen aangaan.

WWF-België heeft een coherent, motiverend, rechtvaardig en transparant loonbeleid dat strookt met onze waarden en de markt, aangevuld met extralegale voordelen. We besteden bijzondere aandacht aan loongelijkheid: in 2023 lag het laagste loon 3,96 keer lager dan het hoogste.

Gelijke kansen en gendergelijkheid zijn kernwaarden in onze hele organisatie. We waken erover dat

onze natuurbehoudsprojecten en lobby- en bewustmakingsactiviteiten evenveel voordeel bieden aan vrouwen als aan mannen, en bijdragen tot gendergelijkheid.

WWF-België volgt een strikt beleid rond preventie van en onderzoek naar fraude en corruptie, en het melden en openbaar maken van belangenconflicten.

MOED

Onze acties getuigen van moed. We streven naar verandering wanneer dat nodig is, en we stimuleren mensen en instanties om de grootste bedreigingen voor de natuur en de toekomst van onze planeet aan te pakken.

SAMENWERKING

Samen kom je verder! Dankzij samenwerking en innovatie bereiken we resultaten die in verhouding staan tot onze uitdagingen.

RESPECT

We hechten veel belang aan de kennis en standpunten van de lokale gemeenschappen en inheemse volkeren waarmee we samenwerken, en zetten ons in om hun recht op een duurzame toekomst te garanderen.

INTEGRITEIT

We leven zelf volgens de principes die we uitdragen. We gaan integer, verantwoordelijk en transparant te werk, en baseren ons op feiten en wetenschap. Zo blijven we blijven en groeien.

STRATEGISCHE LEIDING

De bestuursleden van WWF zijn stuk voor stuk passionele verdedigers van natuurbehoud. Met hun ervaring en competenties (natuurbehoud en -bescherming, fondsenwerving, communicatie, bedrijfsbeheer ...) ondersteunen ze vrijwillig onze organisatie. Ook de toegang tot hun professionele netwerk vormt een waardevolle troef voor WWF. Denk maar aan relaties met de overheid en besluitvormingsorganen, de privésector, potentiële partners, de media ...

In België wordt WWF vertegenwoordigd door drie vzw's:

- WWF-Belgium, dat WWF vertegenwoordigt op het Belgische grondgebied,
- WWF-Vlaanderen,
- World Wide Fund for Nature - Belgique - Communauté Francophone.

De federale overheidsdienst Financiën erkent de drie entiteiten als instellingen die recht geven op een belastingvermindering voor ontvangen giften. Ze functioneren als één operationele entiteit. Hun activiteiten en rekeningen worden geconsolideerd in dit jaarrapport.

In boekjaar 2023 maakten deze personen deel uit van de bestuursorganen. Ze voeren hun mandaat onbezoldigd uit:

	WWF-Belgium	WWF-Vlaanderen	WWF-Belgique Communauté Francophone
Voorzit(s)ter	Roseline C. Beudels – Jamar de Bolsée	Helga Van der Veken	Alain Peeters
Erevoorzitter	Ronald Biegs	Yan Verschueren	
Vice-voorzitter	Paul Galand*, Yan Verschueren	Johan Coeck	Paul Galand
Penning-meester(es)	Helga Van der Veken	Chris Tijsebaert	
Andere bestuursleden	Herman Craeninckx, Johan Coeck, Alain Peeters, Marianne Claes, Manoël Dekeyser*, Sabine Denis, Roland Moreau, Guido Ravoet*	Karine De Batselier, Carl Craey, Lode Beckers, Martine Van Audenhove*, Ludo Vandewal*, Janine van Vessem, Filip Wuyts**	Roseline C. Beudels – Jamar de Bolsée, Jean-Marie Postiaux*, Virginie Hess*, Jessica Nibelle*

De ambassadeurs en ambassadrices van WWF-België hebben diverse achtergronden. Zij zetten hun talent en ervaring in voor WWF en vragen aandacht voor het belang van onze missie.

Onze ereambassadrice, H.K.H. Prinses Esmeralda van België.

Michèle Aerden, Pierre-Olivier Beckers, Iwan Bekaert, Pierre-Alexandre Billiet, Chantal Block, Brigitte Boone, Alfred Bouckaert, Robert Bury, Johan Cattersel, Ingrid Ceusters-Luyten, Régine Claeys, Thierry Claeys Bouuaert, Jean-Pierre Coene, Bruno Colmant, Michel Czetwertynski, Scarlett de Fays, Bernard de Gerlache de Gomery, Jacques de Gerlache, Edward De Jaegher, Eric De Keuleneer, Mary Ann del Marmol, Philippe Delusinne, Cathy Demeestere, Bart De Smet, Diane de Spoelberch, Godefroid de Woelmont, Muriel Dhanis, Eric Domb, Mia Doornaert, Antoine Duchateau, Paul Dujardin, Cédric du Monceau, Jean-Louis Duplat, Jean-Pierre Dutry†, Amid Faljaoui, Alain Godefroid, Baudouin Goemaere, Dirk Haesevoets, Roger Heijens, Paul Gaspard Jacobs, Gijsbreght Jansen, Tshibangu Kalala, Robert Kuijpers, Philippe Lambrecht, Henry le Grelle, Florence Lippens, Chantal Lobert, Xavier Magnée, Pierre Mahieu, Michel Malschaert, Jan Meyers, Werner Murez, Eric Neven, Mary Pitsy oude Hendrikman, Theo Peeters, Francis Rome, Sonja Rottiers, Catherine M. Sabbe, Eric-Emmanuel Schmitt, Filip Segers, Johan A.C. Swinnen, Rik Torfs, Michel Troubetzkoy, Herman Vandaele, Carlo Vandecasteele, Micheline Vandewiele, Hugo Vanermen, André Van Hecke, Thierry van Mons, Christian Verschueren, Anne Vierstraete, Johan Vinckier, Pascal Vrebos, Serge Wibaut, Véronique Wilmot, Hans Wolters, Kathelijn Zwart, Victor Zwart.

WWF-België bedankt iedereen die zich inzet voor zijn missie. Onze bijzondere dank gaat naar onze ereambassadrice, H.K.H. Prinses Esmeralda van België, voor haar inzet en enthousiasme voor onze organisatie.

* Nam ontslag tijdens boekjaar 2023

** Nam zijn of haar mandaat op tijdens boekjaar 2023

ONS SOCIAAL BELEID

De beginselverklaringen van WWF stelen op onze waarden (zie p. 53) en geven een overzicht van de verbintenissen die de basis vormen voor al onze activiteiten: we respecteren en steunen mensenrechten, bevorderen gendergelijkheid en verdedigen de rechten van inheemse volkeren. De verklaringen maken ook deel uit van de fundamentele normen waardoor het hele WWF-netwerk zich laat leiden. Ook op het terrein passen we de beginselverklaringen toe. Om ons daarbij te helpen, werkten we het *Environmental and Social Safeguards Framework* (ESSF) uit.

ONZE BEGINSSELVERKLARINGEN IN EEN NOTENDOP:

- **We respecteren de mensenrechten.** WWF respecteert de mensenrechten en draagt ze uit. Het recht op een schone, gezonde en duurzame omgeving staat voor ons centraal.
- **We baseren onze aanpak op de mensenrechten.** WWF bevordert natuurbehoud dat uitgaat van de mensenrechten.
- **We wijzen landen op hun verantwoordelijkheden.** WWF spoort landen aan om hun verplichtingen tegenover hun rechthebbenden na te komen. Dan denken we vooral aan de verplichting om inbreuken op mensenrechten te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en aan te pakken.
- **We vermijden om inbreuken op mensenrechten te veroorzaken of ertoe bij te dragen.** WWF onderzoekt alle mogelijke negatieve gevolgen van zijn activiteiten voor de mensenrechten, en treft gepaste maatregelen om ze te voorkomen of verhelpen.
- **We helpen kwetsbare personen te beschermen.** WWF erkent dat er bijzondere inspanningen nodig zijn om te voorkomen dat de mensenrechten van kwetsbare personen worden geschonden, en om die mensen beter te beschermen.
- **We moedigen goed bestuur aan.** WWF helpt bestuurssystemen verbeteren om ervoor te zorgen dat ze de rechten van inheemse volkeren en lokale gemeenschappen waarborgen. Dat doen we bijvoorbeeld via de juridische, politieke en institutionele weg, en door inspraak bij besluitvorming en aansprakelijkheid te bevorderen.

© JUHA-PEKKA KERVINEN / WWF

- **We ondersteunen rechthebbenden.** WWF helpt rechthebbenden om hun rechten te doen gelden en verhaalt te zoeken bij aansprakelijke partijen.
- **We bevorderen de mensenrechten in onze partnerschappen.** WWF verwacht van zijn partners dat ze de mensenrechten respecteren. Als ze dat niet doen, kan WWF partnerschappen beëindigen.
- **We beschermen de rechten van natuurbeschermers.** WWF zet zich in om het maatschappelijk middenveld op lokaal en nationaal niveau veilig te stellen om zo de mensenrechten van natuurbeschermers te vrijwaren. Daarbij waakt WWF erover zijn personeelsleden, partners en andere activisten niet in gevaar te brengen.
- **We stemmen communicatie en beleidswerk op elkaar af.** WWF streeft ernaar zijn verbintenissen rond mensenrechten te weerspiegelen in zijn communicatie en beleidswerk.

Meer lezen over de beginselverklaringen?

HET ENVIRONMENTAL AND SOCIAL SAFEGUARDS FRAMEWORK (ESSF) VAN WWF:

- We tillen de planning en het ontwerp van onze natuurbehoudsinspanningen naar een hoger niveau: we zoeken zoveel mogelijk naar alternatieven om negatieve gevolgen voor het milieu of op sociaal vlak te vermijden, en meer voordelen te creëren voor lokale gemeenschappen.
- Wanneer we negatieve gevolgen voor het milieu of op sociaal vlak niet volledig kunnen vermijden, zorgen we dat die zo beperkt mogelijk zijn, en treffen we gepaste mitigatiemaatregelen.
- In elke fase van onze projecten monitoren en evalueren we alle kansen en risico's voor het milieu en op sociaal vlak. Hoe we ze aanpakken, bepalen we geval per geval.

Meer lezen over het ESSF?

DE BELANGRIJKSTE SCHAKEL IN DIT VERHAAL? U!

In dit jaarverslag las u wat u mogelijk hebt gemaakt. **Een welgemeende ‘dank u wel’ aan:**

- onze **donateurs en donatrices**, die ons broodnodige en zeer gewaardeerde financiële steun bieden (80% van onze inkomsten!) waarmee we een groot deel van onze projecten en campagnes financieren;
- onze **partners**, die ons financieel steunen of wiens expertise onmisbaar is om onze projecten te kunnen waarmaken;
- onze **institutionele partners**, dankzij wiens steun – in de vorm van subsidies – we veel van onze projecten kunnen uitvoeren;
- het groeiende aantal **sympathisanten** die onze berichten delen via sociale media;
- de **vrijwilligers en vrijwilligsters** die ons uit de nood helpen op kantoor en tijdens evenementen;
- onze **fondsenwervers en -werfsters** die door weer en wind nieuwe donateurs en donatrices aanbrengen;
- iedereen die aan de toekomstige generaties denkt door WWF in zijn of haar **testament** op te nemen.

In welke vorm u ons ook steunt: u zorgt ervoor dat we onze projecten verder kunnen ontwikkelen en vormgeven. U doet een langetermijninvestering en zorgt dat onze teams op het terrein en ons beleidsteam écht het verschil kunnen maken.

WE KUNNEN U DUS NIET GENOEG BEDANKEN. TOGETHER POSSIBLE!

Onze leden en donateurs:

██████████	2021: 102.005
██████████	2022: 96.715
██████████	2023: 98.407

WWF-België is lid van Ethische Fondsenwerving vzw (RE-EF). We onderschrijven de deontologische code van RE-EF en waarborgen de morele kwaliteit van de fondsenwerving en de transparantie van onze rekeningen.

PARTNERS

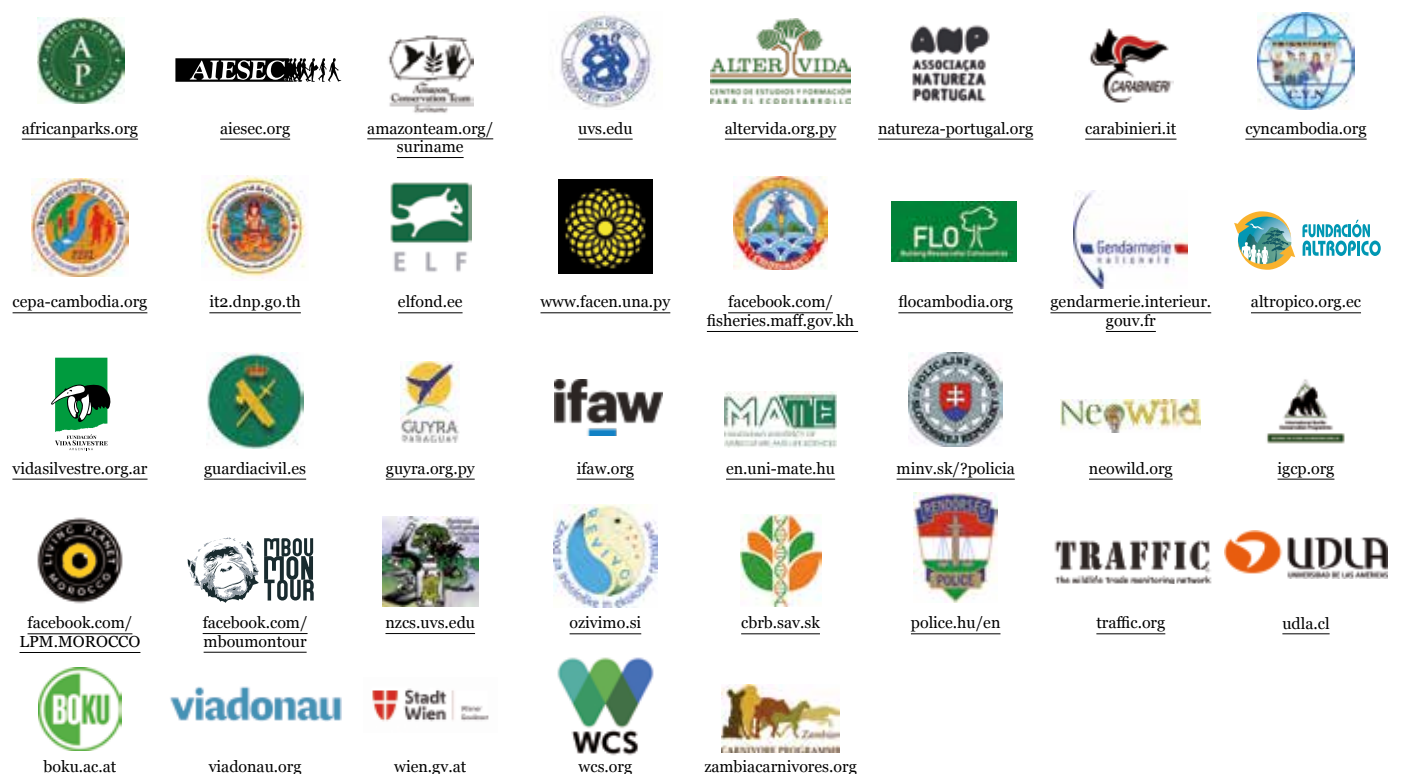
Onze institutionele partners, dankzij wiens steun - in de vorm van subsidies - we veel van onze projecten kunnen uitvoeren

Onze partners die ons financieel steunen of wiens expertise onontbeerlijk is voor de realisatie van onze projecten in België

Onze externe partners die ons financieel steunen of wiens expertise onontbeerlijk is voor de realisatie van onze projecten elders in de wereld

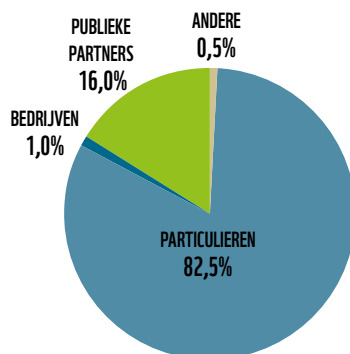

2023 IN CIJFERS

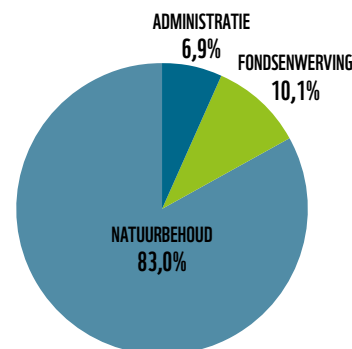
Financieel jaar 2023 liep van 1 juli 2022 tot 30 juni 2023. Onze rekeningen worden gecontroleerd en gecertificeerd door Mazars Bedrijfsrevisoren bv, commissaris, vertegenwoordigd door Peter Lenoir.

Meer lezen? Surf naar wwf.be/cijfers voor onze uitgebreide jaarrekeningen.

OPBRENGSTEN 2023

UITGAVEN 2023

RESULTATENREKENING

	2021	2022	2023
Gewone opbrengsten	€ 20.058.824	€ 19.227.656	€ 17.050.781
Particulieren	€ 16.805.918	€ 16.356.855	€ 14.063.553
Giften & bijdragen	€ 11.364.160	€ 10.790.862	€ 11.193.892
Legaten	€ 5.441.759	€ 5.565.993	€ 2.869.661
Bedrijven	€ 79.027	€ 173.552	€ 170.330
Publieke partners	€ 3.060.593	€ 2.586.914	€ 2.725.429
Personeelssubsidies	€ 114.814	€ 139.539	€ 128.560
Subsidies voor natuurbehoudsprogramma's	€ 2.945.779	€ 2.447.376	€ 2.596.869
Andere	€ 113.286	€ 110.335	€ 91.469
Gewone uitgaven	€ -15.357.340	€ -18.950.802	€ -19.999.512
Administratie	€ -1.218.462	€ -1.461.297	€ -1.382.512
Fondsenwerving	€ -1.580.541	€ -1.631.754	€ -2.018.955
Natuurbehoud	€ -12.558.337	€ -15.857.751	€ -16.598.045
Terreinprojecten	€ -7.469.981	€ -10.508.549	€ -10.941.731
Bewustmakingsacties	€ -5.088.356	€ -5.349.202	€ -5.656.314
Burgers	€ -3.061.808	€ -3.283.409	€ -3.596.390
Overheden	€ -1.412.097	€ -1.327.939	€ -1.314.284
Jongeren	€ -614.451	€ -737.854	€ -745.640
Resultaat uit de gewone bedrijfsuitoefening	€ 4.701.484	€ 276.854	€ -2.948.731
Financieel resultaat	€ 215.720	€ -788.897	€ -45.065
Buitengewoon resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
Resultaat	€ 4.917.204	€ -512.042	€ -2.993.796

WWF sluit boekjaar 2023 af met een negatief resultaat (- € 2.993.976). De belangrijkste verklaring daarvoor is dat we onze reserves willen gebruiken om een hoog uitgavenniveau te behouden voor onze natuurbehoudsprojecten op het terrein, terwijl onze opbrengsten daalden.

BALANS	30.06.2021	30.06.2022	30.06.2023
ACTIVA	€ 33.900.517	€ 34.624.711	€ 30.906.045
Vaste activa	€ 2.978.482	€ 2.702.060	€ 2.752.373
Vlottende activa	€ 29.442.600	€ 31.097.420	€ 27.416.615
Overlopende rekeningen (activa)	€ 1.479.435	€ 825.231	€ 737.057
PASSIVA	€ 33.900.517	€ 34.624.711	€ 30.906.045
Eigen vermogen	€ 30.960.252	€ 30.422.646	€ 27.405.669
Provisie voor risico's en kosten	€ 0	€ 16.025	€ 73.619
Schulden op ten hoogste één jaar	€ 1.586.283	€ 2.351.709	€ 1.080.515
Overlopende rekeningen (passiva)	€ 1.353.982	€ 1.834.331	€ 2.346.242

DUURZAAMHEID

Verbruik	2021	2022	2023
Elektriciteit (kWh)	28.902	22.409	18.221*
Gas (kWh)	90.522	116.928	42.790**
Water (m ³)	210	285	271
Papier (vellen)	11.200	9.500	6.500

* 16% van de elektriciteit die we verbruiken, wordt opgewekt door zonnepanelen.

** In de winter van 2022-2023 voerden we een energiebesparingsplan in, en dat heeft zijn vruchten afgeworpen: ons gasverbruik daalde met 63,4%!

Mobiliteit

Al onze personeelsleden gebruiken de fiets of het openbaar vervoer voor hun woon-werkverkeer. WWF-België heeft maar één voertuig. Dat rijdt op cng (compressed natural gas), en we gebruiken het voor evenementen. Voor andere verplaatsingen binnen België gebruiken we het openbaar vervoer of deelauto's. Voor buitenlandse reizen van minder dan acht uur kiezen we de trein. Om onze verder gelegen projecten te kunnen opvolgen, moeten we het vliegtuig wel nemen. Dan kopen we groene certificaten waarmee projecten worden gefinancierd die de uitgestoten CO₂ compenseren. In 2023 stootten we 55,82 ton CO₂ uit door vliegtuigreizen. Wanneer dat kan, kiezen we voor videoconferenties: zo beperken we het aantal buitenlandse reizen zoveel mogelijk.

Aankopen

Bij aankopen geven we de voorkeur aan de meest duurzame optie. Het papier en hout dat we gebruiken, is FSC-gecertificeerd, en we besteden bijzondere aandacht aan de ecologische voetafdruk van onze aankopen.

Dankzij onze inspanningen kende Leefmilieu Brussel ons het driesterrenlabel 'Ecodynamische Onderneming' toe. Dat label stimuleert Brusselse bedrijven, verenigingen en instellingen om hun impact op het leefmilieu te verkleinen (op het vlak van afvalbeheer en -preventie, rationeel energiegebruik, mobiliteit ...).

© SHUTTERSTOCK / MAX DALLOCCO / WWF

WWF wil de aantasting van het milieu op onze planeet een halt toeroepen en bouwen aan een toekomst waarin de mens in harmonie leeft met de natuur.

together possible™

wwf.be

© 1986 Panda Symbol WWF – World Wide Fund for Nature

® 'WWF' is een gedeponeerd handelsmerk

V.U.: Deborah Van Thournout • WWF-België • Emile Jacquainlaan 90 • 1000 Brussel
• 02 340 09 20 • supporters@wwf.be

We staan voor je klaar van maandag tot vrijdag, van 09.30 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 17.00 uur.